

LASTEN LEIKKIÄ; päiväkodin lapset ja vanhemmat kertovat leikistä

Riitta Sairanen

Sorja Väyrynen

Liikuntapedagogiikan

pro gradu -tutkielma

Syksy 1997

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Riitta Sairanen & Sorja Väyrynen. Lasten leikkiä; päiväkodin lapset ja vanhemmat kertovat leikistä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 1997, 54 s.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville, mitä lapset kertovat leikeistään ja mitä heidän vanhempansa kertovat lastensa leikeistä. Olimme kiinnostuneita lähinnä siitä, mitä muuta leikistä kerrotaan kuin sen nimi.

Kyseessä oli tapaustutkimus, joka toteutettiin lasten ryhmähaastatteluilla ja vanhempien yksilöhaastatteluilla. Lisäksi havainnoimme lasten leikkiä. Haastattelut olivat vapaamuotoisia ja ne tehtiin Jyväskylässä Tuulenkytän päiväkodissa. Haastateltavia lapsia oli 15, joista tyttöjä oli kymmenen ja poikia viisi. Vanhempia oli 11, joista äitejä oli seitsemän ja isiä neljä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tekstiksi.

Tutkimusaineistosta nousi selvästi muutamia leikkien teemoja: aikuisten toimintojen jäljittely, jännitys ja seikkailu sekä eläinaiheet. Yhdeksi teemaksi nousi myös tytöt ja pojat leikkijöinä. Vanhempien kertomukset olivat juonirakenteeltaan samankaltaisia, joista muodostui mallikertomus. Mallikertomus rakentui seuraavista teemoista: leikkien luetteleminen, ongelmasta kertominen, leikkien kuvailu, vanhempien ja lasten yhteisestä toiminnasta kertominen sekä leiki tilan ja paikan kuvailu. Näiden teemojen esimerkit ja niiden tulkinnat ovat tämän tutkimuksen tulos.

Aineisto vastasi tutkimuksen tarkoitusta, koska saimme tietoa leikin sisällöistä. Aikuisille avoin haastattelumenetelmä soveltui erinomaisesti. Menetelmä mahdollisti avoimen ilmapiirin ja runsaan kerronnan. Leikeistä tiedettiin paljon ja niistä kerrottiin innostuneesti. Vapaan haastattelun joustavuus edisti myös lasten haastattelujen sujumista. Lisäkysymysten esittäminen haastattelutilanteiden mukaan auttoi sisältöjen muodostumista.

Avainsanat: leikki, leikkiteoriat, leikin kehitys, leikin paikka ja tila

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 LEIKKITEORIOITA	2
2.1 Groosin leikkiteoria	2
2.2 Huizingan leikkiteoria	3
2.3 Helangon leikkiteoria	5
2.4 Caillois' n leikkiteoria	6
3 LEIKKIEN LUOKITTELUJA	7
4 LEIKIN KEHITYS ERI IKÄVAIHEISSA	10
4.1 Roolileikki	12
4.2 Ryhmäleikki	13
5 LEIKIN PAIKKA JA TILA	15
6 TUTKIMUKSEMME TARKOITUS JA MENETELMÄT	19
7 TULKINNAN PERIAATTEET	21
8 AINEISTOSTA TEKEMÄMME TULKINNAT	22
8.1 Leikkien sisältöjä	22
8.1.1 Kävyillä maksetaan ja pelikassi pakataan	22
8.1.2 Batmanin taistelut ja ilkeän suden ansat	24
8.1.3 Leijonat retkellä ja pikkaraiset parvekkeella	26
8.1.4 Tytöt, pojat ja pusuhippa	28
8.2 Vanhemmat kertojina	31
8.2.1 Se piirtää, askartelee ja menee piiloon	32
8.2.2 Ei aina jaksaa leikkiä	33
8.2.3 Monenlaista ongelmaa	34
8.2.4 Leikkejä sievistä sotkuisiin	36
8.2.5 Äidin kanssa kotitöitä	38
8.2.6 Isän kanssa peuhataan	39
8.2.7 Pihalla kavereiden kanssa	40
8.3 Erikoisuuksia	42
9 POHDINTA	45
9.1 Mitä tarkoittaa luotettavuus	45
9.2 Muita näkökulmia	48
LÄHTEET	53
LIITTEET	

1 JOHDANTO

”Sinä iltana istuttiin tavan mukaan pihassa. Miehillä oli puhtaat, kauluksettomat paidat ja he punoittivat. Näki päältä, että he olivat vast’ikään tulleet Hakkaraisen saunasta. Hakkaraisen sauna oli kahden korttelin päässä ja kaikki pihalaiset kävivät siinä. Lökkiseppä, kellomestari, Harakka ja Jormalainen istuivat kukin omilla rappusillan, jopa kangaskauppiaskin istui omillaan. Vaimot olivat kerääntyneet ryhmäksi keskelle pihaa. Pennut juoksentelivät toistensa perässä ja leikkivät jotain leikkiään.” (Aapeli, 1963, 98.)

Katsoessa pihalla leikkivää lapsiryhmää, tulee halu pujahtaa heidän joukkoonsa. Olisiko leikit tuttuja ja kokisiko lapsuuden leikkien mahtavan tunnelman uudelleen? Kiinnostuimme selvittämään mitä lapset nykyään leikkivät pihalla. Tutustuessamme aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta, saimme niistä nimiluetteloita ja prosenttiosuuksia lasten erilaisista leikeistä. Halusimme jotain enemmän, ehkä tietää leikkien sisältöjä.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä lapset kertovat leikeistään ja mitä puolestaan heidän vanhempansa kertovat lastensa leikeistä. Olimme kiinnostuneita siitä, mistä leikeistä lapset ja aikuiset kertovat ja kertovatko he muutakin kuin leikin nimen.

Valitsimme tutkimuskohteeksi pienen yksityisen päiväkodin, jossa pystyimme haastattelemaan kaikki päiväkodin lapset ja heidän vanhemmat. Teoriaosuudessa kuvailemme lasten leikkiä perinteisten teorioiden ja luokitusten pohjalta. Lisäksi kerromme leikin kehityksestä eri ikävaiheissa ja leikin paikasta ja tilasta..

Pärjäävätkö pihaleikit kilpailussa sisällä tapahtuvien toimintojen kanssa? Menettävätkö pihan leikille tarjoamat virikkeet asemansa esim. tietokonepelien, videoiden, roolipelien, virtuaalitodellisuuden myötä? Leikki muokkautuu ympäristön mahdollisuuksien ja rajoitusten mukaisesti. Lasten leikin toimintaympäristö on paljolti aikuisen varassa. Piha on ollut tärkeä lasten leikin paikka. Onko se sitä enää?

2 LEIKKITEORIOITA

Yhtä oikeaa ja tyhjentävää leikkiteoriaa ei ole. Eri tieteenalojen asiantuntijat ovat kirjoittaneet leikkiteorioita, jotka saattavat poiketa täysin toisistaan. Varhaisimpia teorioita ovat virkistysteoria, voiman ylijäämäteoria ja rekapitulaariteoria. Lazaruksen virkistysteorian mukaan leikki on virkistystä, jota on nähtävissä aikuisen työn välillä. Voiman ylijäämäteorian (Schiller-Spencerin -teoria) mukaan, ihminen ei käytä koko energiaansa elämän välttämättömiin perustoimintoihin, vaan purkaa ylimääräisen energian leikin muodossa. Hallin rekapitulaariteorian lähtökohtana on Haecelin biogeneettinen kehityssääntö, jonka mukaan yksilökehityksessä toistuvat lajinkehityksen päävaiheet. Hallin mukaan lapsi kertailee ihmiskunnan kulttuurikehityksen vaiheita omissa leikeissään, esim. vedellä leikkiminen on muisto kala-asteelta. (Helanko, 1980, 4-5.)

2.1 Groosin leikkiteoria

Merkittävän leikkiteoreetikon filosofi Karl Groosin (1921) teorian mukaan leikki on harjoittelua tulevaan elämään. Se on eräänlainen itseopiskelunmuoto, jossa omaehtoisesti valmentaudutaan tulevia vaatimuksia varten vaistojen ohjaamana. (Askola-Vehviläinen, 1989, 6-7; Helenius, 1982, 8.)

Leikkitoiminta on biologisesti periytyvien viettien esiharjoitusta, joka palvelee lapsen tarpeiden tyydytystä. Leikissä on aina jäljittelyä, mutta ei suinkaan tarkkaa kopioimista. Lapsi luo jäljitellessään aina jotain uutta. Näin leikki on Groosin mukaan säilyttävien ja kehitystä edistävien taipumusten erottamaton kokonaisuus. Leikki on sukupolvien välinen silta, joka johtaa menneestä tulevaan. (Helenius, 1993, 11; 1987, 9, 10.)

Groosin harjoitteluteoriaa kuvaa Aapelin Pikku Pietarin pihasta katkelma hautajaisleikistä.

”Hautavirsi oli veisattu ja ruumis laskettu kuoppaan. Jo joutui armas aika ja niin edeskäsin. Nyt pastori heitti kuoppaan hiekkaa. Hiekan heittäminen puistatti aina. Sehän jäi kokonaan sinne, tämä kuollut eli vainaja. Pastori heitti vielä hiekkaa, hän puolestaan näytti olevan oikein innostunut toimittukseen. Lapioidi vielä hiekkaa, vaikka hauta ei ollut enää mikään hauta vaan keko.

Talonmies Harakka tuli ja tuhisi. Se oli vihainen. - On taas hautajaiset, onko? - On, vastattiin. - Rotta tietysti, niinkö?. - Niin. Perkele kun tässä talossa on rottia! Se on tuo Takkunen joka niitä tuo. Ole tässä pihamiehenä!

Groosin leikkiteoriaa on arvosteltu epämääräisestä vaistoihin tukeutumisesta, ja siitä että se ei ota huomioon ihmisen todellisia ehtoja ja työn merkitystä. Marenkon mukaan leikillä on epäsuora suhde yhteiskunnallisiin päämääriin: se totuttaa ihmistä ruumiillisiin ja henkisiin ponnistuksiin, jotka työssä ovat välttämättömiä. (Helanko, 1980, 6; Crittenen & Launer, 1985, 22-23.)

2.2 Huizingan leikkiteoria

Hollantilainen kulttuurihistorioitsija Johan Huizinga pyrkii leikkiteoriallaan osoittamaan leikin olevan kulttuurin perusta ja tekijä. Tätä teoriaa hän perustelee sillä, että kaikkeen inhimilliseen yhteiselämään on alusta alkaen kuulunut leikki. Huizinga viittaa kulttuurin lähtökohtiin - kieleen, myyttiin ja kulttiin, joissa on leikin elementtejä. Kulttuurielämä - oikeus ja järjestys, kanssakäyminen, elinkeinot, käsityö ja taide, runous, oppi ja tiede - juontavat siis juurensa leikistä. Kulttuuri syntyy leikin muodossa. Leikki on ensisijaista, havaittavaa ja konkreettista, kun taas kulttuuri on nimitys, jonka historiallinen arvostelumme on antanut. (Huizinga, 1967, 13-14, 59)

Huizingan mukaan leikkiä ei voida biologisesti eikä loogisesti tyhjentävästi määritellä. Leikin tärkeimpiä tunnusmerkkejä voidaan kuitenkin kuvata. Leikki on vapaata toimintaa, jonka tarve on lähtöisin sen tuottamasta huvista. Pakollinen leikki ei ole mitään leikkiä. Leikissä irtaudutaan ns. tavallisesta elämästä tilapäisen aktiivisuuden ilmapiiriin, jolla on oma tarkoituksensa. Tietoisuus siitä, että tämä on vain leikkiä, ei estä leikkimästä suurella antaumuksella. (Huizinga, 1967, 16-18.)

Leikillä on tietyt ajan ja paikan rajat. Leikki alkaa, ja silmänräpäyksessä se on lopussa. Kerran leikittynä se jää muistiin ja siirtyy myöhemmille sukupolville. Näin leikin uusiintuvuus on sen olennaisimpia ominaisuuksia. Leikki on aina rajoittunut johonkin paikkaan, joko varsinaisesti tai symbolisessa mielessä. Leikkipaikassa vallitsee järjestys. Epätäydelliseen maailmaan leikki tuo hetkellisen järjestyksen ja täydellisyyden. (Huizinga, 1967, 19-20.)

Jännitys on Huizingan mukaan leikissä erityisen tärkeässä roolissa. Jännitys merkitsee epävarmuutta ja se pyrkii laukeamaan. Jännitys panee leikkijän kyvyt koetukselle, sillä kamppailussa voitosta leikkijän tulee noudattaa sääntöjä. Jokaisella leikillä on sääntönsä. Se, joka vastustaa sääntöjä tai yrittää päästä niistä, pilaa leikin. Sääntöjen vastustaja poistaa leikiltä illuusion. Tällainen leikinpilaaaja pyritään poistamaan, jotta leikkiyhteisö säilyisi. (Huizinga, 1967, 20-21.)

”He olivat pelanneet pitkää palloa, mutta enää he eivät viitsineet, kun Akselin pallo, millä he olivat pelanneet, oli halki eikä lentänyt paljon mihinkään. Ja kaiken lisäksi kellomestarin lapset eivät ymmärtäneet mitään pitkäästä pallosta, vaan tahtoivat olla alituisen lyömässä, eikä niitä käynyt kurittaminen, kun niiden äiti oli koko ajan kuulokorvalla niiden keittiössä. (Aapeli, 1963, 141.)

Leikkijöiden välille syntyy yhteenliittymiä, jotka säilyvät leikin loputtuakin. Tunnusomaisista leikille on myös salaperäisyys, johon leikkijät verhoutuvat jättääkseen muun maailman ulkopuolelleen. Leikissä on vallalla omat tavat ja lait, jolloin tavallinen maailma unohtetaan. Leikki on esittämistä. Lapsi näyttelee jotakin ja on erilainen kuin tavallisessa elämässä unohtamatta kuitenkaan todellisuutta. Leikissä saavutettu tunnetila vaikuttaa myös leikin loputtua todellisuuteen. Se tuo hohtoa tavalliseen elämään. (Huizinga, 1967, 22-24.)

Huizingan mukaan pyhä toimitus ja leikki ovat muodoltaan samanlaisia. Pyhän juhlan ja leikin yhteisiä tunnusmerkkejä ovat tavallisesta elämästä irtautuminen, ilo - joskin myös vakavuus, ajan ja paikan rajat, säännöt ja aidon vapauden yhteensulautuminen. (Huizinga, 1967, 31-32.)

Huizinga kokoaa leikin varsinaiset tunnusmerkit seuraavasti: ” Leikki on toimintaa, joka tapahtuu ajan, paikan ja tarkoituksen tiettyjen rajojen sisäpuolella, silminnähtävässä järjestyksessä, vapaaehtoisesti hyväksytyjen sääntöjen mukaan, ulkopuolella aineellisen välttämättömyyden tai hyödyllisyyden piirin. Leikki tapahtuu mukaantempautumisen ja innostuksen tunnelmissa, se on joko pyhää tai yksinomaan juhlallista, riippuen siitä, onko leikki pyhitystä vai huvitusta. Toimintaa edellyttävät ylevyyden ja jännityksen tunteet, ja se tuo mukanaan iloa ja virkistystä.” (Huizinga, 1967, 151.)

2.3 Helangon leikkiteoria

Suomalainen leikkitutkija Rafael Helanko olettaa, että leikki on ihmisen primaarinen ja luonnollinen käyttäytymismalli. Näin tulkittuna leikki lakkaa olemasta ongelma. Se on selviö, jota ei tarvitse todistaa, eikä määritellä. Leikki on lähtökohta kaiken muun käyttäytymisen ymmärtämiselle. (Helanko, 1980, 2.)

Helangon teoria leikistä ihmisen peruskäyttäytymisen muotona saa seuraavia perusteluita: Huizingan kulttuurisaatioprosessi ja yksilön sosiaalistumisprosessi alkavat ja kehittyvät leikissä; Leikki on sekä kulttuurin alussa että yksilön nuoruudessa vallitsevana elämänmuotona; Leikki säilyy kummankin kehityksen myöhemmässä vaiheessa piiloasuisena elementtinä; Leikki on ihmislapsen primaarinen olotila, johon aikuinen pyrkii mahdollisuuksien mukaan palaamaan. (Helanko, 1980, 14, 19.)

Helanko olettaa sosiaalistumisen olevan päämekanismi kulttuurin synnyssä. Kulttuuri-eroista huolimatta lasten leikki on kaikkialla hyvin samanlaista. Tämä johtuu ihmisen sosiaalistumisprosessin kaikille samankaltaisesta biologisesta järjestyksestä. Elinehdoista huolimatta ihmisen on läpäistävä sosiaalistumisprosessi, jolloin hän juuri leikin avulla oppii sosiaalisen tekniikan ja harjaantuu elämää varten. (Helanko, 1980, 6, 13.)

Psykoanalyttikko Freud vapaan leikin tutkimuksiin pohjautuen piti lasten leikkiä keinona purkaa kipeitä kokemuksia. Leikissä lapsi sai toteuttaa haaveitaan, muuttaa tapahtumia mieleisekseen ja käsitellä kipeitäkin asioita. Freudin mukaan leikissä lapsi saa toteuttaa toivettaan olla aikuinen ja tehdä aikuisten tekemiä asioita (Millar, 1970, 21; Helenius, 1982, 17-18). Kehityspsykologi Piagetin mukaan lapsi voi symbolileikin avulla palata menneisiin tapahtumiin ja muokata niitä tarpeidensa mukaisesti (Askola-Vehviläinen, 1989, 8).

2.4 Caillois'n leikkiteoria

Roger Caillois'n leikkiteorian mukaan leikki on vapaata, eristäytynyttä, epämääräistä ja tuottamatonta toimintaa täydennettynä uskomuksilla ja säännöillä. Caillois tarkoittaa leikin vapaudella sen vapaaehtoisuutta. Lapset voidaan lähettää ulos leikkimään tai pelaamaan pelejä vasten tahtoaan ja heidän leikkinsä voidaan lopettaa. Leikki pitää olla vapaasti hyväksyttävä, vaikka se ei olisi vapaasti aloitettu tai lopetettu. Leikki on vapaata vasta kun leikkijä haluaa sitoutua siihen. (Caillois, 1961, 6, 9-10.)

Caillois'n mukaan leikin eristäytyminen on leikin erottautumista paikasta ja ajasta. Tämä piirre on yleinen kaikilla ihmisen toiminnoilla. Leikki on eristäytynyt ja hypännyt pois päivittäisestä elämästä. (Caillois, 1961, 6, 9-10.)

Leikin epämääräisyydellä tai sattumalla Caillois tarkoittaa, että leikkiminen on arvaamaton prosessi. Mikään prosessi ei ole koskaan pelkistynyt kaavoihin. Kaikella tekemisilämme on arvaamattoman sattuman, spontaaniuden ja odottamattoman elementtejä. Leikissä näitä elementtejä on kaikista eniten. (Caillois, 1961, 7, 9-10.)

Caillois'n mukaan leikki on tuottamatonta toimintaa eli leikki ei suoranaisesti tuota taloudellisesti elinkelpoisia tuotteita. Leikin uskomuksilla Caillois tarkoittaa sitä, että leikkijä sitoutuu hetkeksi leikkiin kuitenkin samaistumatta siihen. Leikkijä omaksuu siis roolin tietäen sen olevan leikkiin kuuluva rooli ja pitää sen loppuun saakka. (Caillois, 1961, 7, 9-10)

3 LEIKKIEN LUOKITTELUJA

Leikkiteorioita luoneet tutkijat ovat myös yrittäneet luokitella leikkejä. Tässä muutamia esimerkkejä.

Groosin leikkien luokittelun lähtökohtana oli luonnolliset ja hankitut vaistot. Hän jakaa leikit sensoristen, motoristen ja korkeampien sielullisten kykyjen harjoitusta palveleviin leikkeihin ja toisen asteen viettejä palveleviin leikkeihin. Näitä toisen asteen leikkejä olivat sotaleikit, lemmeleikit, jäljittelyleikit ja sosiaaliset leikit. (Groos, 1899, 1; Helenius, 1982, 8-9.)

Helangon leikkien luokittelu perustuu vertaisryhmissä tapahtuvan leikin ilmiasuun. Leikissä on kaksi osapuolta. Leikki on sosiaalista silloin kun molemmat osapuolet ovat vuorovaikutuskykyisiä (yksilö tai ryhmä). Jos toisena osapuolena on esine tai asia, leikki ei ole sosiaalinen. (Helanko, 1980, 53-55.)

Helangon mukaan ei-sosiaalisessa leikissä ei ole sääntöjä samassa mielessä kuin sosiaalisessa leikissä. Näin hän jakaa leikit vapaisiin leikkeihin ja sääntöleikkeihin. Vapaisiin leikkeihin Helanko luokittelee hiekkalaatikkoleikit, kuvitteluleikit ja muut vapaat leikit kuten askartelu ja keräily. Sääntöleikit Helanko luokittelee vastapuolen mukaan: A. Leikissä ei vastakkaisasetelmaa, B. Yksi vastaan muut, kuten tavoittamis- ja seuraleikit, C. Joukkue vastaan joukkue, kuten taisteluleikit ja joukkuepelit, D. Yksilöt vastaan yksilöt, kuten urheiluleikit, hyppy- ja maalileikit ja uhkapelit. (Helanko, 1980, 55.)

Caillois tutki keskeistä motiivia, joka johtaa leikkijän leikkimään. Hän löysi tästä näkökulmasta neljä leikin perustyyppiä: kiinnostus kilpailuun, kiinnostus koetella onnea ja sattumaa, kiinnostus maskeeraukseen ja roolinvaihtoon ja kiinnostus liikkeen, pyörimisen ja putoamisen avulla saatuun olotilaan. Kaikki nämä kiinnostuksen kohteet jatkuvat myös aikuisiässä. (Caillois, 1961, 12-14.)

Edes nämä Caillois'n luokittelemat kilpailu-, sattuma-, jäljittely- ja huimausleikit eivät käsitä kaikkia maailmankaikkeuden leikkejä. Kaikilla näillä luokilla on omat ominaispiirteensä. Jokaisessa eri luokassa on myös samankaltaisia leikkejä. Caillois järjestää leikit luokkien sisällä tiettyyn järjestykseen kahden vastakkaisen ominaisuuden mukaan. Nämä kaksi ominaisuutta voidaan ajatella olevan suoran päätepisteet, joiden välille leikit asettuvat. Päätepisteistä toinen edustaa huoletonta iloista temmellystä (paidia) ja toinen kärsivällistä taidokasta ponnistelua (ludus). (Caillois, 1961, 13.)

Kuvio 1 Leikin kaksi ääripäätä Callois'n mukaan

Caillois'n esimerkit jokaisessa leikkien luokassa seuraavat edellä mainittua järjestystä huolettomasta järjestäytyneeseen muotoon. Kilpailuleikkien luokassa ovat vapaa urheilu ja paini, nyrkkeily, biljardi, miekkailu, tammipeli, jalkapallo, shakki sekä ym. kilpailut. Sattumaleikkeihin hän luokittelee riittelyn, seuraa johtajaa -leikin, vedonlyönnin ja jatkuvaluonteiset arpajaiset. Jäljittelyleikkejä ovat matkiminen, mielikuvitusleikit, hippa, naamiot, valeasut ja teatteriesitykset yleensä. Huimausleikkien luokassa ovat pyöriminen, heilunta, keinunta ja ratsastaminen sekä karnevaalit, hiihtäminen, vuorikiipeily ja nuoralla kävely. (Caillois, 1961, 36.)

Piaget luokittelee leikit kolmeen pääluokkaan: harjoittelu- symboli- ja sääntöleikkeihin. Harjoitteluleikit Piaget jakaa kahteen alaluokkaan, sen mukaan ovatko leikit sensomotorisia vai liittyvätkö siihen ajatteluprosessi. Sensomotoriset leikit jakautuvat kolmeen alaluokkaan: hallitun käyttäytymisen toistamista uudelleen ja uudelleen, satunnaisten uusien taitojen yhdisteleminen, taitojen tarkoituksellinen yhdisteleminen. (Askola-Vehviläinen, 1987, 12.)

Symbolileikit Piaget jakaa kolmeen päävaiheeseen: lapsi jäljittelee ensin omia toimintojaan, lapsi mukautuu symbolileikeissään yhä enemmän tarkkaan todellisuuden jäljittelyyn, kollektiivinen symbolismi tulee mukaan sosialisatioprosessin myötä. Sääntöleikeissä Piaget erottaa kahdenlaisia leikkejä: sukupolvilta perityt sääntöjen mukaiset leikit ja väliaikaiseen sopimukseen perustuvat spontaanien sääntöjen ohjaamat leikit. (Askola-Vehviläinen, 1987, 13 - 14.)

Taulukko 1 Yhteenveto leikkiteorioista ja leikkien luokitteluista

	Mitä leikki on?	Leikkien luokittelua
Groos	Harjoittelua tulevaa elämää varten, viettien esiharjoitusta, tukeutuu vaistoihin	1. Sensoristen, motoristen ja korkeampien sielullisten kykyjen harjoitusta palvelevat leikit 2. Toisen asteen viettejä palvelevat leikit
Huizinga	Kulttuurin perusta ja tekijä, pyhä toimitus ja leikki on samankaltaista	ei luokitusta
Helanko	Primaarinen ja luonnollinen käyttäytymismalli, johon aikuisenakin palataan	1. Sosiaalinen leikki 2. Ei-sosiaalinen leikki (vapaat leikit, muut vapaat leikit, sääntöleikit)
Callois	Vapaata, eristäytyntä, epämääräistä ja tuottamattonta toimintaa	1. Kilpailuleikit 2. Sattumaleikit 3. Jäljittelyleikit 4. Huimausleikit
Piaget	Keino käsitellä elämän tapahtumia, haaveiden toteuttamista	1. Harjoitteluleikit 2. Symbolileikit 3. Sääntöleikit

4 LEIKIN KEHITYS ERI IKÄVAIHEISSA

Lapsen leikki alkaa hänen omasta kehostaan, johon se aluksi keskittyy. Tätä sanotaan autokosmiseksi leikiksi. Siinä lapsi ensin tutkii itseään toistamalla aistihavaintoja, liikeaistimuksia, ääntelyjä jne. Seuraavaksi lapsi leikkii henkilöillä ja esineillä, jotka ovat hänen ulottuvillaan. (Erikson, 1982, 211.)

Noin kahteen ikävuoteen asti leikit ovat hyvin yksinkertaisia sensomotorisia toimintoja. Havainnot ja motoriikka kytkeytyvät yhteen, monimutkaisemmaksi rakenteeksi. Ajattelulle rakennetaan pohjaa. Vaihe päättyy, kun lapsen kielelliset valmiudet mahdollistavat symbolisen jäsentämistavan. Symbolileikkien valtakausi on 2-5 - vuotiaana. Lapsi alkaa tuottaa omia toimintojaan niiden tavallisten yhteyksien ulkopuolella ja kohteen poissaollessa. Vähitellen lapsi oppii samaistamaan esineen johonkin toiseen ja itsensä toisiin henkilöihin. Kun hän oppii yhdistelemään symboleja, hän pystyy leikeissään muodostamaan kokonaisia tapahtumasarjoja. (Nummenmaa, 1980, 67-68.)

Päiväkoti-iässä leikki lopulta ulottuu makrosfääriin, muiden kanssa jaettuun maailmaan. Ensimmäinen lapsi kohtelee toisia ihmisiä esineinä, tutkii heitä, törmää heihin tai pakottaa heidät olemaan osana leikkiänsä. Melko kauan yksinleikki on lapselle kuin turvapaikka, jonne voi paeta sosiaalisen elämän myrskyjen ja koettelemusten jälkeen tasaantumaa. (Erikson, 1982, 212.)

Muutamana vuoden ikäinen lapsi pystyy vain rajoitetussa määrin itsenäiseen toimintaan. Lapsi ei osaa leikkiä yksinään vaan tarvitsee leikkien etenemiseksi aikuisten ohjausta. Ulkoiset vaikutteet ohjaavat lapsen leikkiä siihen asti kunnes lapsi oppii puhumaan. Lapsi pyrkii mukaan aikuisten toimintoihin kuten siivoamiseen, tavaroiden kuljettamiseen ja lehtien lukemiseen. Aikuiset eivät saisi torjua lasta näistä toiminnoista, ettei aikuisten ja lasten maailman välille syntyisi liian suurta eroa. Aikuisten toiminnoissa auttaminen antaa lapsen leikille aivan uuden näkökulman. Vanhemmat pystyvät käyttämään kasvattavia seikkoja leikin yhteydessä. Vuorovaikutus on tässä vaiheessa tärkeää. (Nummenmaa, 1980, 53, 66.)

Neljän ikävuoden tienoilla lapsi pystyy aikaisempaa selvästi vivahteikkaampaan vuoropuheluun leikkikavereidensa kanssa ja lasten leikki sisältää enemmän kielellisiä elementtejä. Leikki-ideaa kehitellään kielellisesti ennen varsinaisen leikin toiminnallista osuutta. Lapset osaavat tehdä ns. suunnitelman leikille. (Helenius, 1993, 38.)

Askola-Vehviläisen tutkimuksen (1987) mukaan lapset leikkivät päiväkodeissa eniten roolileikkejä, 40.8 % havainnointiajasta. Päiväkodeissa lapsilla on runsaasti leikkitoiveita, jolloin syntyy vuorovaikutusta. Toiseksi eniten havainnointiajasta (33.7 %) oli muuta toimintaa, joksi katsottiin toiminnan vaihtaminen toiseen, päämäärätön vaeltelu, etsiskely, toisten toimintojen seuraaminen, istuskelu aikuisen sylissä, toisten auttaminen, tehtävien suorittaminen, wc:ssä käynti, ja muu pedagogisen ohjauksen saaminen. Keskimäärin 11 % havainnointiajasta käytettiin yksin tai pienryhmissä leikittävien sääntöleikkien leikkimiseen ja didaktisten pelien pelaamiseen. Esteettistä toimintaa, piirtämistä, maalaamista yms. oli 5.9 %, rakenteluleikkejä 5.2 % ja harjoitteluleikkejä 3.8 % havainnointiajasta. (Askola-Vehviläinen, 1987, 50-51.)

Erityisen lastenperinteen syntymiseen vaikuttavat ikäkaudelle ominaiset tekijät. Kuusivuotias on innokas hankkimaan ystäviä, mutta leikki päättyy usein riitaan tai kolmas lapsi syrjäytetään ryhmästä. Leikeissä ei osata vielä toimia ryhmänä. Lapsi haluaa vain ilmentää itseään. Kuusivuotiaana mielikuvituksen ja todellisuuden välinen ero alkaa hahmotua. Seitsenvuotiaat leikkivät usein kaksistaan. Yhteistoiminta on vasta aluillaan ja lapsi on huolissaan omasta asemastaan leikkiryhmässään. Seitsenvuotiaalla on jo omia harrastuksia ja hän leikkii mielellään myös yksin. (Virtanen, 1972a, 10.)

Kahdeksanvuotiaiden leikeissä on jo yhteistoimintaa ja parhaan ystävän kanssa luodaan luja suhde. Pojat ja tytöt leikkivät erillään. He ymmärtävät jo mielikuvituksen ja todellisuuden välisen eron. Yhdeksänvuotiailla on tärkeintä yhdessä toimiminen ja yhteinen päämäärä. Lapsella on maailmasta realistisempi kuva ja sadut jäävät jo taka-alalle. Lapsi osaa ajatella itsenäisesti ja arvostelee vanhempiaan sekä muita aikuisia. Tässä iässä sopeudutaan oman ryhmän vaatimuksiin. Ulkoisena edellytyksenä perinteen syntymiselle on mahdollisuus eristäytyä aikuisista ja muodostaa itsenäisesti toimiva pihayhteisö tai kaveripiiri. (Virtanen, 1972a, 11.)

Furfeyn tutkimuksien mukaan 8-vuotiaista pojista 67 % leikkii kuvitteluleikkejä. Nukkeleikkejä leikitään eniten 7-10 -vuotiaana. Erilaisten tavaroiden, useimmiten tarpeettomien keräily on suosittua erityisesti 8-11 -vuotiaana. Durostin mielestä keräilyä ei voi asettaa kronologisen iän mukaan vaan "psykkisen" iän mukaan. Arvailuleikit ja sattumaleikit ovat merkittäviä 7-8 -vuotiaana. Kilpailuleikit ovat suosittuja 8:n ikävuoden jälkeen, lähes kaikki 7-11 -vuotiaiden pelit ovat kilpailullisia. Jengitaipumusta esiintyy 10:stä ikävuodesta lähtien, huipentuen 12-14 -vuotiailla. Jo 11-vuotiaiden leikit ovat voimakasta sosiaalista kanssakäymistä, koska he toimivat suurissa ryhmissä. Suosittuja jengitoimintoja ovat meluaminen, hävitysvimma ja huligaanisuus. (Herron, 1971, 57-60.)

Piagetin teorian mukaan lapsen kehityksessä on 2-7 - vuotiaana esioperationaalinen vaihe. Kielen oppimisen myötä lapsi pystyy kuvaamaan symbolista ulkomaailmaa. Tällöin lapset leikkivät kuvitteluleikkejä ja jäljittelevät näkemiään asioita. Havainnot hallitsevat ajattelua. Konkreettisten operaatioiden vaiheessa 7-11 - vuotiaana ajattelu on rakenteellista ja lapsi pystyy suorittamaan loogisia operaatioita. Tämä vaatii kuitenkin vielä konkreettisia esineitä ja havaintoja toiminnan tueksi. 11-15 - vuotiaana formaalisten operaatioiden vaiheessa lapsi pystyy suorittamaan loogisia operaatioita ja rakentamaan asioista laajoja systeemejä. Siirtyminen vaiheesta toiseen tapahtuu vähitellen. Vaiheet luonnehtivat pitkää toiminnan kehityskulkua, jonka aikana lapsi oppii käsitteellistämään ja jäsentämään ulkomaailmaa sekä suunnittelemaan toimintansa sen mukaan. (Nummenmaa, 1980, 15-16.)

4.1 Roolileikki

Symbolileikkejä alkaa esiintyä noin neljän vuoden iässä. Niille on ominaista tarkka todellisuuden jäljittely. Kun ne saavat kollektiivisen muodon, niistä syntyy roolileikkejä. Kun useampi leikkijä alkaa yhteiseen symbolileikkiin, vaikkapa leikkimään kotia, muodostaa se pohjan ns. sääntöleikin kehittymiselle. Sääntöleikkejä leikitään jo 4-7 - vuotiaana, mutta pääasiallisesti 7-11 -vuotiaana. Harjoitusleikit, symbolileikit ja sääntöleikit muodostavat kolme perättäistä leikintasoa. Kun lapsi kehittyy ja hänen sosiaaliset taidot karttuvat, lapsi kykenee yhteisleikkiin, mutta aluksi aikuisen ohjaamana. (Nummenmaa, 1980, 66-68.)

Roolileikkien valtakausi alkaa kolmannen ikävuoden tienoilla ja jatkuu esikouluikään loppuun. Lapsilla kehittyy kyky ymmärtää ja käsitellä sääntöjä. Roolileikkiin siirtyvä lapsi leikkii hyvin mielellään hiukan vanhempien lasten kanssa, koska heillä on jo enemmän yhteisleikkitaitoja. Leikeissä aletaan samalla siirtyä roolileikeistä sääntöleikkeihin. Siirtymävaiheen yksi tunnusmerkki on kiinnostus pienleikkivälineisiin, jotka rakennusleikkiin kytkeytyneenä tarjoavat mahdollisuuksia käsitellä hyvin monenlaisia, jopa abstrakteja teemoja. (Helenius, 1993, 39-40.)

Leikin kehitys näkyy myös aiheiden monipuolistumisena. Pienvälineet mahdollistavat sellaisia aihepiirejä, joita on miltei mahdotonta toteuttaa pelkästään roolia esittämällä. Samalla lasten välinen yhteisleikki helpottuu. Roolileikissä ei useinkaan päästä kaikkien leikkijöitten väliseen tasavertaisuuteen eikä sääntöjä sovelleta oikeudenmukaisesti. Sosiaalisesti taitavat lapset pystyvät kuitenkin hyvien ystäviensä kanssa leikkiessään tekemään etukäteissopimuksia, joilla ehkäistään ongelmien syntyminen. (Helenius, 1993, 41-42.)

Sosiaalisten taitojen kehittyessä esinekiistat muuttuvat kiistaksi johtavasta roolista ja siten keskusteluksi rooliin liittyvistä säännöistä. Leikin kehittyessä roolien taustalla piilevät säännöt pyrkivät esiin ja roolien rekvisiitta vetäytyy taustalle. ulkoisesti merkityn rooli-
 aseman sijasta nousee keskeiseksi oma suoritus suhteessa toisten suorituksiin. Tälle ver-
 tailulle sääntöleikit antavat ihanteellisen maaperän. (Helenius, 1993, 41-42.)

Poikien roolileikkitaidot kehittyvät myöhemmin kuin tyttöjen, sillä tyttöjä ohjataan enem-
 män roolileikkeihin esim. nukkeleikkiin, mutta pojille ei anneta roolileikkiin mahdollaista-
 via välineitä. Roolileikissä lapset oppivat toisen huomioonottamista ja muita sosiaalisia
 taitoja sekä rikasta kielellistä ilmaisua. (Helenius, 1993, 39-40.)

4.2. Ryhmäleikki

Kouluikä lähestyvät lapset kykenevät jo itse luomaan leikkiensä edellytyksiä. Jos lapsilla
 ei ole monipuolisia kokemuksia ympäristöstä ja siinä tapahtuvista toiminnoista, jäävät
 myös leikit yksipuolisimmiksi ja köyhemmiksi sisällöltään. Ryhmien pihaleikit ovat lähin-
 nä kouluikäisten sääntöleikkejä, joihin nuorempia lapsia otetaan mukaan vain, jos leikki-
 jöitä ei ole tarpeeksi. Pienetkin lapset pystyvät sääntöleikkeihin aluksi yhdessä aikuisten
 kanssa. Lapset kehittyvät yksilöllisesti ja jokaisella on omat taipumuksensa ja kotipiiris-
 sään omanlaisensa leikkiperinne. (Helenius, 1993, 43-46.)

Ryhmäleikit irrottavat lapsen aikuisen välittömästä vaikutuspiiristä. Niissä syntyvät lasten
 keskinäisen kunnioituksen ja yhteistoiminnan alkeet. Lapsi alkaa sijoittaa oman työsken-
 telynsä yhteisön laajempaan kokonaisuuteen. Työyhteisön vastuullisena jäsenenä toimi-
 minen on taito, jota leikkiryhmissä harjoitellaan. Leikki eroaa työstä siten, että toiminnan
 kohde ja motiivi on itse tekemisessä eikä lopputuloksessa. (Helenius, 1993, 48.)

Tyttöjen ja poikien leikeissä ja harrastuksissa on eroja. Kahdeksan-yhdeksänvuotiaan
 harrastukset ja asenteet ovat sidoksissa sukupuoleen. Toiminnat voidaan luokitella äärim-
 mäisen feminiinisistä äärimmäisen maskuliinisiin toimintoihin esim. nukkeleikeistä nyrk-
 keilyyn. Noin 8-10 - vuotiaana tyttöjen ja poikien sosiaalinen etäisyys on suurin. Tällöin
 leikit suuntautuvat voimakkaasti sukupuolen mukaan. Leikkien avulla tytöt ja pojat oppi-
 vat omassa yhteisössään sopivaksi katsottua roolikäyttäytymistä. Suurimpina erot tulevat
 esille kuvitteluleikeissä, joissa jäljitellään aikuisten käyttäytymistä. (Virtanen, 1972b, 69-
 70.)

"Kotipihalla muutokset olivat yhtä räikeitä (kuin koulussa, III luokalla), tytöt ja pojat erottuivat täysin omiin rintamiinsa, jopa laajalla pihallamme oli tyttöjen leikkipaikat toisaalla kuin poikien.-- Poikien leikkiin tytöt eivät saaneet osallistua, mutta mikä erikoista, pojat ottivat hyvin usein osaa tyttöjen leikkeihin. Me hypittiin narua ja ruutua, mutta se ei ollut kenestäkään noloa. Yhteisiä leikkejä olivat suositut pikipata, kymmenen tikkua laudalla ja viimeinen pari uunista ulos. Tytöiltä ehdottomasti kielletyt leikit olivat rosvo ja poliisi sekä sotaleikit. Jos edellämäinnittuihin osallistui tyttö, niin seurauksena oli valtava pilkka toisilta tytöiltä. (Poika, Turku)." (Virtanen, 1972b, 70.)

Tytöt ja pojat ryhmittäytyvät jo varhaisessa vaiheessa omiksi ryhmikseen. Päiväkodeissa erilaiset leikkipaikkajärjestelyt erottelevat tytöt ja pojat omiin leikkeihin. Koulu on kuitenkin vielä selvemmin erotteleva. Pihalla ryhmien syntymiseen vaikuttaa ratkaisevasti leikkijöiden lukumäärä. Jos pihapiirissä on vähän lapsia, tytöt ja pojat leikkivät enemmän yhdessä. Kuitenkin vetovoimaisinta ryhmässä on sen yhdenmukaisuus, varsinkin pojat antavat ymmärtää, että tytöt ovat vain hätävarana poikien leikkeihin. Sukupuolen mukaan ryhmittäytyminen edellyttää kuitenkin tiheään asuttua ympäristöä. Yhteisen piha-alueen puolustaminen saa kuitenkin tytöt ja pojat liittymään yhdeksi ryhmäksi, jolloin myös yhteishenki on hyvä. (Virtanen, 1972b, 200-203.)

5 LEIKIN PAIKKA JA TILA

Leikin sosiaalisia edellytyksiä on lasten keskinäinen, ja lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus. Harjoitusleikit edellyttävät leikkivälineitä ja kokemuksia välittäviä aikuisia. Roolileikissä tarvitaan aikuisten ja muiden lapsien antamia malleja reagoinnista ja toiminnoista. Sääntöleikki perustuu kiinteiden leikkiryhmien muodostumiseen ja eri ryhmien väliseen vuorovaikutukseen. Toiminnallisiin edellytyksiin kuuluu lapsen mahdollisuudet hankkia kokemuksia ympäristönsä toimintojen tavoista ja erilaisista ihmisistä. Fyysisiä edellytyksiä ovat leikkiympäristön rakenteelliset tila- ja välinejärjestelyt. (Setälä, 1986, 174-175.)

Asuinympäristöt ja lasten leikkiympäristöt ovat voimakkaasti muuttuneet viime vuosikymmenien aikana. Maaseudun luonnonympäristö on vaihtunut rakennetuksi kaupunkiympäristöksi. Asuinalueiden pihapiirin suunnitelluissa pitäisi huomioida lasten leikkien asettamat vaatimukset. Lasten leikkien sujuminen edellyttää monipuolisia toimintamahdollisuuksia ja lapsien pitäisi pystyä turvallisesti ja asteittain laajentamaan liikkumisaluettaan. Asuinympäristö tulisi suunnitella mahdollisimman laajana kokonaisuutena. (Paavola, 1985, 7-23.)

Asuinympäristö on lapsen keskeinen kasvuympäristö, joka vaikuttaa lapsen leikkiin ja sitä kautta lapsen kokonaiskehitykseen. Lapsi toimii ympäristönsä asettamilla ehdoilla (Paavola, 1985, 2). Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä voimakkaammin hänen leikkinsä on sidoksissa välittömään asuinympäristöön. Lapsen kasvaessa hänen leikkinsä muuttuvat liikkuvimmiksi ja liikkumisalue laajemmaksi. Lasten leikit kaikissa ikävaiheissa ovat riippuvaisia sekä fyysisestä että sosiaalisesta ympäristöstä, aikuisten luomista edellytyksistä. (Salminen, 1985, 19, 25.)

Itsenäisen liikkumisen rajat laajenevat vähitellen, vanhempien asettamien sääntöjen ja kieltojen sekä ympäristön ominaisuuksien säatelemänä. Tärkeitä ympäristön ominaisuuksia ovat mielenkiintoisuus, jäsennettävyys ja turvallisuus. Turvallisuus on tuttua ympäristöä, pysyviä ihmissuhteita ja jatkuvuutta. Lapsen leikkiympäristössä tulisi olla turvallisuuden lisäksi seikkailua. Seikkailu on toimintojen vaihtelua ja liikkumista. Asuinympäristön tulee tarjota edellytyksiä lapsen itsenäistymiselle. Helposti jäsennettävässä ympäristössä lapsen on turvallista liikkua ja hän voi "lukea" ympäristön viestejä. (Paavola, 1985, 48-49.)

Lasten asuinympäristössä tulisi säilyttää ympäristön monimuotoisuus. Valmiiksi rakennettujen leikkipaikkojen sijaan tulisi säilyttää koskemattomia, jatkuvasti uutta mielenkiintoa ja tietoa tarjoavia alueita. Luonto vuodenaikojen vaihteluineen suo ihanteelliset mahdollisuudet leikkiin, ympäristöön tutustumiseen ja mielikuvituksen rikastamiseen. Hyvin suunniteltu, toimiva ja esteettinen pihapiiri antaa mahdollisuudet eri ikäisten lasten yhteistoimintaan ja innostaa esim. yhteisiin pihaleikkeihin. Asuinympäristöllä ja lähinnä pihapiirillä on merkitystä leikkiperinteen vaalimisessa. (Salminen, 1988, 20-25.)

Tutkimusten mukaan noin puolet lasten leikeistä on sellaisia, joita voidaan leikkiä normaaleissa ympäristöissä. Noin 10 % leikeistä edellyttää leikkipaikkojen tavanomaisten välineiden käyttöä. Noin 10 % koostuu leikeistä, joissa lapset käyttävät irrallisia välineitä. Vajaan 10 %:n ulkoleikeistä muodostaa pallopelit, jotka asettavat ympäristölle rakenteellisia ja sosiaalisia ominaisuuksia koskevia vaatimuksia. Lasten leikeistä vain osa keskittyy leikkeihin suunnitelluille erityisalueille. Kaikkien leikkien syntyminen ei edellytä mitään erityisvälineitä. Kaverit ovat lasten tärkein "leikkiväline". (Paavola, 1985, 17-18.)

Kuvitellaan helposti, että Suomessa lapsilla on hyvät leikkimahdollisuudet. On rakennettu hienoja leikkipaikkoja ja kaupoista löytyy mitä erilaisimpia leikkivälineitä. Samaan aikaan leikin kehityksen perusedellytys on heikentynyt. Vuorovaikutus ympäristön ja siinä elävien ihmisten kanssa on vähentynyt. Isovanhemmat ja muut lähisukulaiset asuvat kaukana. Työn vaikutuksesta asuinalueilla ei ole päivisin aikuisia, jolloin lapsilla on vaikea saada todellista tietoa aikuisten maailmasta. Tämä tieto olisi välttämätöntä materiaalia lasten leikkeihin. (Norlamo, 1989, 6.)

Kalliiden leikkipaikkojen rakentaminen asuinympäristöön ei korvaa lapselle tärkeää aikuisen osanottoa. Leikkipaikoilla pitäisi pystyä toimimaan yhdessä vanhempien ja muiden aikuisten kanssa. Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen nostaa leikkipaikan arvoa. Pitäisi pystyä leikkimään spontaanisti missä tahansa, ei ainoastaan suunnitelluissa paikoissa. (Salminen, 1988, 19.)

Kestää aikansa ennen kuin uusille asuinalueille syntyy oma leikkiperinne. Leikki ja sosiaalisuus liittyvät erottamattomasti toisiinsa. Kaikki sääntöleikit edellyttävät pihayhteisön organisoitumista ja ryhmittymistä. Vanhemmat ihmiset kunnioittavat pihan ja pihayhteisön autonomiaa. Toisen perheen lasten toimintoihin ei yleensä puututa. Piharyhmä on alle 12-vuotiaille usein tärkein ryhmä. Kestää kauan ennen kuin kouluryhmä syrjäyttää piharyhmän tärkeyden. (Virtanen, 1972a, 24-25.)

"Pihamme lapset (Joensuussa) tunsivat olevansa parempia verrattuna naapuritalojen lapsiin. Naapuritalot olivat isoja, vanhoja ja keltaisia, ja niissä sanottiin olevan torakoita. - Meillä oli tapana istua rivissä aidalla, huudella pilkkarunoja naapuritalon lapsille ja muistuttaa heitä torakoista. Tästä olivat seurauksena talojen väliset taistelut, joita käytiin puumiekoin ja kilvin Tikankentällä. Isot pojat valmistivat meille aseita ja ottivat joskus osaa itse taisteluunkin. (Helsingin nl)" (Virtanen, 1972a, 27.)

Leikkiryhmä on lapselle luonnollisin leikkiympäristö. Lasten puuhailulle ovat tunnusomaista spontaanisuus ja aktiiviset toverisuhteet. Leikkiminen on lapselle sosiaalinen tapahtuma. Kaverit ovat lasten tärkein "leikkiväline" ja aikuiset voivat toiminnallaan joko auttaa tai heikentää lasten leikkien sujumista ja toverisuhteiden syntymistä. Piharyhmiä ei synny ja toiminnot eivät kehity, elleivät lapset ole samaan aikaan pihalla. Tähän voi vaikuttaa päivähoitojärjestelyt, asuinympäristön ulkopuoliset harrastukset sekä muut perheen toiminnot. (Paavola, 1985, 18-19.)

Lasten leikit elävät nyky-yhteiskunnassa monien paineiden alaisena. Yhteiskunnassamme on havaittavissa muutoksia, jotka vaikuttavat leikkikulttuuriimme. Syntyvyyden aleneminen pienentää pihayhteisöjen lapsimäärää. Uusilla asutusalueilla vanhempi leikkijäsukupolvi puuttuu, jolloin perinteen siirtymistä ei tapahdu. Leikkijän keski-ikä on myös alenunut. (Virtanen, 1981, 69-73.)

Setälä on tutkinut, miten lapsen leikkitoimintaa voitaisiin lisätä aikuisten ohjaamana pihaympäristössä, jossa alueen uutuuden ym. vuoksi leikkiperinne ei vielä ole syntynyt. Tulosten mukaan lapset leikkivät innostuneesti ohjaajan ollessa läsnä, mutta palasivat omiin niukempiin leikkeihinsä ohjauksen puuttuessa. Huomattiin, että ohjauksen vaikutukset voivat kestää vain vähän aikaa. (Nummenmaa, 1980, 73.)

Monet 7-11 - vuotiaat lapset kieltäytyvät leikkimisestä esim. ohjatuissa tilanteissa, koska leikkiminen on heidän mielestään lapsellista. Suurin vaikutus on leikkitovereilla, jotka määräävät leikin "lapsellisuusindeksiin". Leikit jätetään, koska kaverit kyllästyvät leikkimään, vanhemmat kaverit kieltäytyvät leikkimästä tai alkavat kulkea kylillä ja baareissa. Yhä nuoremmat ikäluokat ovat siirtyneet nuorisolle ominaiseen käyttäytymiseen. Myös televisio ja muu massaviihde ovat vähentäneet lasten leikkimistä. (Virtanen, 1981, 69-73.)

Yleensä lapset viettävät vapaa-aikansa pihalla, kaupunkilaislapset enemmän kuin omakotitaloalueiden lapset. Kaupunkialueilla lapset toimivat enemmän yhdessä ja heidän välilleen syntyy perhepiiriä muistuttava pihayhteisö. Pihayhteisön jäseneksi kelpaa kaikki riittävän yhteistoimintakykyiset lapset. Jokaisella jäsenellä on merkitystä esim. taisteltaessa naapurikorttelin lapsiporukkaa vastaan. Saman pihan lapset pitävät itseään muita lapsiryhmiä parempana ja he ovat aina oma yhteisönsä. (Virtanen, 1972a, 25-27.)

"Tällä kertaa oli rännikadulla taistelu päättynyt tavallista pikemmin. Kumpiakin puolia vaivasi silmin nähtävä sotaväsytys. Tosin oli miekkailtu niin kuin ennenkin ja huudettu, mutta edes kunnolliseen haukkumisen vauhtiin ei oltu päästy. Tämä innostuksen puute ja vihollisuuksien laimeus johtui suurelta osalta siitä, ettei tatarin ollut päässyt mukaan, kun sen oli pitänyt mennä isänsä ja äitinsä kanssa joidenkin toisten tatarien luo kylään. Kumpikaan puoli ei ollut onnistunut saamaan vankia, ja niin olivat päälliköt vetäneet joukkonsa omiin pihoihin." (Aapeli, 1963, 113.)

Pihan vetovoima on sitä suurempi, mitä enemmän samanikäisiä lapsia pihapiirissä asuu. Suurta osanottajamäärää vaativat pihaleikit antavat lapsille suurempia elämyksiä kuin kaksinleikit. Myös voitontunne ja tappiokin ovat hurmaavampia kokemuksia suuressa joukossa. Ryhmällä on suuri vetovoima jäseniinsä. (Virtanen, 1972a, 40.)

Psykologiassa ja kasvatustieteissä korostetaan lasten leikkiyhteisöjen merkitystä lapsen koko kehitykselle. Piha on lapselle tärkeä pienoismaailma, jossa opitaan elämään toisten ihmisten kanssa. Tässä maailmassa opitut taidot tulevat esille myöhemmin aikuisuuden maailmassa. (Virtanen, 1972a, 8.)

Valoisimmat muistot lapsuudesta liittyvät usein nimenomaan leikkipihaan ja sen tarjoamaan vapauteen ja jännitykseen enemmän kuin kotiin ja vanhempiin. Toveriryhmillä on aina suuri vaikutus tunne-elämään. Myös aikuisilla on lapsuuspihasta vapauden ja onnellisuuden mielikuvia. Lapsuuspihan leikkitoiverit yhdenmukaistavat käyttäytymistä ja tasoittavat mielipide-eroja. Leikkien runsaus ja leikkimisen mahdollisuus lisäävät yksilön onnellisuutta. (Virtanen, 1972b, 220-222.)

Maaseuduilla lapsilla ei yleensä ole tiettyä paikkaa, jonne yhdessä kokoontutaan. Yhteisen leikkitoiminnan aikaansaamiseksi joudutaan liikkumaan enemmän. Maalla pystytään leikkimään paljon sellaisia leikkejä, jotka kaupunkipihoilla ovat kiellettyjä. Leikinomaisia puuhia kuten uimista, pyöräilyä, majojen rakentelua, mäenlaskua esiintyy enemmän kuin yhteisiä sääntöleikkejä. Maalaislapset ovat myös enemmän sidoksissa vanhempiinsa. (Virtanen, 1972a, 28-29.)

6 TUTKIMUKSEMME TARKOITUS JA MENETELMÄT

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville mitä lapset kertovat leikeistään ja mitä vanhemmat kertovat lastensa leikeistä. Olimme kiinnostuneita lähinnä siitä, mitä muuta leikeistä kerrotaan kuin sen nimi.

Tutkimus tehtiin Jyväskylässä yksityisessä Tuulenkyän päiväkodissa. Päiväkodissa oli 20 lasta, kaksi lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja. Tutkimusmenetelmänä käytimme vapaamuotoista haastattelua. Haastattelussa emme käyttäneet etukäteen suunniteltuja kysymyksiä vaan pyysimme haastateltavia kertomaan omista leikeistä tai lastensa leikeistä vapaasti. Tarkoituksenamme oli saada selville miten ja mitä aikuiset ja lapset kertovat leikeistä. Esitimme kysymyksiä tarpeen mukaan haastattelun sujumiseksi.

Päiväkodin haastateltavia lapsia oli 13, joista tyttöjä oli kahdeksan ja poikia viisi. Lisäksi haastattelimme kahta kouluikäistä tyttöä samasta pihapiiristä. Vanhempia oli 11, joista äitejä oli seitsemän ja isiä neljä. Haastattelimme vain toista vanhempaa. Lisäksi haastattelimme päiväkodin toista lastentarhanopettajaa. Lapset tulivat haastatteluun 2-3 hengen ryhmissä ja osa lapsista oli mukana useamman kerran. Varsinaisten haastattelujen lisäksi nauhoitimme lasten leikkien ääniä pihalla. Äänitimme haastattelut mininauhurilla c-kasetille ja kirjoitimme ne tekstiksi purkulaitetta apuna käyttäen. Sen avulla haastattelut saatiin kirjoitettua sanatarkasti puhuttuun muotoon. Liitteenä on esimerkit litteroiduista lasten (liite 1) ja vanhempien (liite 2) haastatteluista. Ääninauhaa tuli yhteensä noin neljä tuntia ja näistä kertyi tekstiä 93 sivua.

Tutkimusaineisto kerättiin vuoden 1996 toukokuun lopussa, kahden viikon aikana. Kävimme päiväkodissa seitsemän kertaa noin kaksi tuntia kerrallaan. Haastatteluja varten oli varattu erillinen tila piharakennuksen saunatuvasta. Ensimmäisellä käyntikerralla tutustuimme lapsiin ja kerroimme tulevista haastatteluista. Lapset olivat innostuneita asiasta ja jäivät odottamaan haastatteluja. Samalla käynnillä annoimme vanhemmille tiedotteen tutkimustyöstämme (liite 5) ja sovimme haastatteluajankohdat.

Seuraavalla käynnillä saimme riemuisan vastaanoton. Haastattelut aloitimme suunniteltua aikaisemmin, koska lapset olivat niin innostuneita asiasta. Alkuinnostuksen jälkeen kiinnostus haastatteluja kohtaan hiipui. Jotkut lapsista välttelivät haastatteluun tulemistä ja muutama poika esitti pettymyksensä haastatteluun kieltäytymällä jatkohaastatteluista. Viimeisellä käyntikerralla huomasimme jonkinlaista kyllästymistä vierailijoihin ja päiväkodin omaa rauhaa jo toivottiin.

Vanhempien haastattelut onnistuivat hyvin ja suhtautuminen oli positiivista. Koko haastatteluprosessi oli odotettua miellyttävämpi kokemus. Hyväksyvä ilmapiiri toi uskoa työn toteutumiselle ja onnistumiselle. Tunsimme olevamme osa päiväkodin senhetkistä elämää.

7 TULKINNAN PERIAATTEET

Tulkinta alkoi aineistoon tutustumisella. Ensin luimme aineiston läpi kertaalleen ilman minkäänlaisia merkintöjä. Toisella lukukerralla merkitsimme omia huomioita selkiyttääksemme suurta tekstimäärää. Tämän pohjalta pystyimme tekemään karkean luokituksen leikkien sisällöistä. Kolmannella lukukerralla pyrimme löytämään samankaltaisuuksia eri kertomuksista. Näistä muodostui leikkien sisältöjen teemat. Seuraavaksi käsitelimme yhden aiheen kerrallaan tulkitsemalla haastatteluotteita kyseisestä aiheesta. Luimme aineistoa vielä kertaalleen varmistaaksemme teemojen vahvuuden.

Yhteisten piirteiden lisäksi etsimme ns. erikoisuuksia. Yritimme löytää ainutlaatuisia ja yksittäisiä tapauksia, tarinoita tai leikkiesimerkkejä sekä lasten että aikuisten haastatteluista. Tarkastelimme leikkiä myös tyttöjen ja poikien kannalta. Tulkinnoissa keskityimme vivahteisiin ja erikoisuuksiin sekä tarkemmin kuvailtuihin leikkeihin. Tulkintojen yhteydessä palasimme tarkastelemaan teoriaosuutta etsimällä yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia.

Leikkiteemojen tarkastelujen jälkeen lähdimme tutkimaan haastattelujen rakennetta. Lasten haastattelujen rakenne oli hajanainen, sillä lasten kertomistyyli ei ollut vielä jäsentynyttä ja johdonmukaista. Lasten vanhempien haastattelut olivat rakenteeltaan selkeitä ja ne koostuivat pienistä tarinoista. Jokaisen aikuisen haastattelusta tehtiin juonirakenne, joita vertasimme keskenään. Näiden pohjalta oli helppo rakentaa ns. mallikertomus, jossa toistuivat samat teemat.

Leikkien sisältöjen aiheista ja vanhempien haastattelujen mallikertomuksen teemoista muodostui tulosten tulkintaosa, jossa yhdistyy sekä tulokset että tulosten pohdinta. Lopuksi erillisessä pohdintaosassa tarkastelimme yleisemmin tutkimusprosessia ja mahdollisia kehittämisideoita.

8 AINEISTOSTA TEKEMÄMME TULKINNAT

8.1 Leikkien sisältöjä

Lapset kertoivat leikistä usein luettelemalla eri leikkien nimiä. Joistakin leikeistä kuitenkin kerrottiin muutakin kuten sääntöjä, leikin kulkua ja tunnelmaa. Näistä nousi esiin selvästi seuraavat teemat: aikuisten toimintojen jäljittely, jännitys ja seikkailu, eläinaiheet. Yritimme löytää aineistosta, mitä tytöt kertovat pojista ja mitä pojat tytöistä. Halusimme tietää, mitä ominaista oli tyttöjen ja poikien kertomuksissa ja leikeissä.

Pojat luettelivat paljon erilaisia leikkejä ja pelejä. He puhuivat tyttöjen kiusaamisesta ja vähätelivät joitakin tyttöjen tai pienempien lasten leikkejä. Virtasen (1972b) mukaan pojat antavat ymmärtää, että tytöt ovat vain hätävarana poikien leikkeihin. Kuitenkin tytöt ja pojat leikkivät yhdessä, jos pihapiirissä on vähän lapsia.

8.1.1 Kävyillä maksetaan ja pelikassi pakataan

Lapset matkivat aikuisia useissa leikeissä. Leikki oli joko tietoista aikuisten jäljittelyä tai leikki sai aiheen aikuisten maailmasta. Kun jäljittelyleikkejä (Callois, 1961) kuvataan jannalla, leikkien toiseen päähän sijoittuu kärsivällinen ja taidokas ponnistelu toiseen päähän taas huoleton iloinen temmellys. Kärsivällisessä taidokkaassa ponnistelussa leikkiä valmistellaan huolellisesti ja yksityiskohtaisesti. Kauppaleikissä ja ruoantekoleikeissä matkittiin tarkasti todellista elämää. Pihalta löydetty risut ja kävyt olivat lapsen silmissä herkullisia leivonnaisia ja makeita mansikoita. Kaupan tuotteiden valmistamista selitettiin tarkasti. Kauppaleikissä oli myös tuotteiden suosittelua ja hinnan määrittelyä.

P: tää on tota tipu karkki

A: sitten minä viel ostan yy kaa

P: ota tämä tipukarkki se on hyvää !

A: koo nee ja se ja toi ja toi sitten

P: käpyillä maksetaan

A: ja yy kaa koo tuon tuon

P: mitä tet ostate ?

(P = tyttö 6v ; A = tyttö 7v)

Myös lasten vanhemmat kertoivat lastensa matkivan leikeissään aikuisten toimia. Tavallisimpia oli vanhemman roolin ottaminen leikeissä. Äiti kertoo seuraavassa esimerkissä tyttärensä leikeistä, joissa tyttö harjoitteli naisen roolia.

kyllä se on niinku meikeistä ollu kauheesti kiinnostunu aina ja vyöttää itensä rintaliiveillä ja tämmöstä... se on hirveesti leikkiny aina sellasta et se niinku kattaa pöytää ja silloin semmosia kaikkia semmonen muovipitsiliina ja leikkiastioita...
(3-vuotiaan tytön äiti)

Kolmevuotias poika matki urheilua harrastavaa isäänsä leikkimällä pelimiestä, joka lähtee pelimatkalle pelikassin kanssa.

isä on urheilullinen ni seon jotenkin semmonen ehkä siinä samaistunu että niitä pelimiehen vaatteita pitää olla ja pelikasseja ja ja pelitavaroita ihan hirveesti (-joo) mmm...
ja sitten ne leikkii näitä matkustusleikkejä tuomas on isä ja sitten se vanhempi tyttö on äiti ja sitte se pienempi tyttö on lapsi nää on näitä niitten vakioleikkejä sit ne menee junalla ja niil on eväät ja pelikassit ja sitten ne käy jossain ja ...
(3-vuotiaan pojan äiti)

Roolileikeissä toistetaan aikuisten toimintoja ja ammatteja. Aikuiset ovatkin tärkeä virikkeiden antaja lasten leikkeihin, ilman että aikuiset suoranaisesti puuttuvat niihin. Haastattelupaikan takan reunalla oleva pullo palautti mieleen seuraavan leikin. Suluissa olevat lauseet ovat päällekkäistä puhumista.

D: arvaa mitä sitte me kerran juot juotiin tota olutta
- mitä olutta
J: eilen juotiin noista pulloista olutta
- leikisti
D, A, J: oikeesti
- no
J: ja damu
D: teeta mää olin täällä
- mitä tuo tarkotti
J: hän esitti humppua hehehh ja söi noita puitten jouhta
A: nii mutta damu minä ja jenni ei juotu olutta
D: sitte mä söin kiina (A: damu oo hiljaa) ja sitten mä sen jälkeen oksennin
- aha (A: damu hiljaa) jos on juonu olutta ni sitte niinku tulee humppu ja sitte (D: nii ja sitte mä oksennin) oksentaa
A: sitte minä ja jenni ei juotu kaljaa mutta ilmari ja damu joi damu joi ainakii kakspullollist tämmöstä.
(D = tyttö 7v ; J = tyttö 7v ; A = tyttö 7v ; - haastattelija)

Oluenjuontileikki sijoittuu Caillois'n (1961) luokittelussa jäljittelyleikkien huolettomaan päähän. Tällöin leikkiä ei suunnitella ja valmistella etukäteen, vaan se syntyy impulsiivisesti. Leikissä on myös huimauselementtejä esitettäessä humalaista. Aihe on suoraan aikuisten maailmasta kopioitu.

8.1.2 Batmanin taistelut ja ilkeän suden ansat

Lapset kertoivat mielikuvitusriikkaista leikeistä, joissa oli seikkailua ja jännitystä. Niillä leikeillä ei ollut tiettyä nimeä ja ne olivat persoonallisia juuri tämän lapsiryhmän omia leikkejä. Seikkailuun liittyy sankaruutta sekä todellista että tarunomaista. Seuraavan esi-merkin pojille todellinen sankari löytyi omasta leikkipuistosta.

I: ja yks ku no yhen (S: et ota sitä nyt) leikkipuistossa yks jani keei keinusielä ja sit se (A: se kaatu pusikkoo) koo he
 A: ja si sit se piereskeli
 I: sit se hyppäs niin keinuu että se se keinu meni sinne iha ylös melkei...
 (I = poika 7v ; A = poika 5v)

Pojille sankari on uhkarohkea hurjapää, joka voittaa esteet tiellään ja jota kaikki ihailevat. Tarunomaisista sankareista tuli esiin batman, joka taisteli paha miestä vastaan kirvein ja miekoin. Leikkiä leikittiin rajusti ja äänekkäästi pikku batman-nukella.

- ehehe mitä sillä pätmännillä voi tehdä mitä kaikkee se tekee
 T: no se taistelee semmosen miehen kanssa
 - minkä miehen
 T: no mikä aina tulee seuraa sitä
 - ajaa minkälaine se seuraaja onko se paha mies
 T: on niillä sammlaine miekka
 S: ajetaan ulos
 T: ei näillä oo miekkoja
 - mite se taistelee sitte
 T: no ku se y yrittää hyökkää sen kimppuun
 (T = poika 3v, S = poika 5v, - haastattelija)

Tämä esimerkki on poikien roolileikkiä, jota leikittiin batman-nukeilla. Batman-nukke on pienleikkiväline, joka mahdollistaa sellaisia aihepiirejä, joita on mahdotonta toteuttaa pelkästään roolia esittämällä. Batman-nukella voi tehdä sellaista, mihin itse ei pystyisi esim. lentää. Jos batman ruokki poikien seikkailunhalua, niin tytöt leikkivät jännittävää eksymisleikkiä. Siinä kaksi metsään eksynyttä tyttöä joutuu ilkeän suden tekemiin ansoihin.

T: semmone että semmone että kaks tyttö on eksyneet ja ne joutuu aina ansoihin

- mimmosii ansoihi ne joutuu

T: no semmosii vaikka semmosii kuoppii

- kuka ne ansat on tehny

T: semmone ilkee ... semmone ilkeeee mikäs se oli susi

(T = tyttö 5v, - haastattelija)

Tytöille jännitystä tuotti pelko jostakin pahasta ja pelottavasta. Tämä ilmeni myös lapsen kertomistavasta, joka oli hidasta ja jännittyynyttä. Huizingan (1967) mukaan leikissä saavutettu tunnetila vaikuttaa myös leikin loputtua todellisuuteen. Tyttö saavutti leikin tunnetilan kertoessaan leikistä.

Jännitystä vähän vanhemmille tytöille saatiin leikkimällä salaisuutta. Siinä yritettiin selvittää salapoliisin keinoin epäilyttäviä kengänjalkia, salaperäisiä kirjoituksia ja jonkin rikkomuksen tekijän henkilöllisyyttä. Tässä leikissä pelko ei enää hallitse jännitystä. Jännitys tulee oudosta, salaperäisestä tapahtumasta, joka halutaan ratkaista älyllä ja nokkeluudella. Lasten kertomistapa oli innostunutta ja nopeaa.

K: nii ja sitte pihalla kerran me leikitti sunnuntaina semmosta ääselvittii semmosta.. salaisuutta

E: mm ja kerranki me niiku yhteen (- neitietsivä niikö) yhteen ikkunaan olttiin niiku heitetty lumipallolla ja sit me nähtiin se ja sit mekatottiin me huttuttiin vaan leikkiä ni me katottiin niinku sitten niitä et me katottiin suunnillen minkä ikänen se oli ja sit me katottii et minkälainen minkä kengännumero ois ollu.. sitte etittiin niitä nitä kengännumeroita

(K = tyttö 9v, E = tyttö 9v, - haastattelija)

Komentokoosa -leikissä yksi lapsista komentaa toisia lapsia tekemään erilaisia asioita.

Komentaja voi olla tyttö, joka käskää palvelijoitaan. Tai se voi olla poika, joka komentaa tyttöjä.

T: komentokoosaa

- komentokosaa .. mitä se on

T: se on semmosta että on tyt yks tyttö ja sitte muut on palvelijoita ja se tyttö komentaa niitä ja yhes kohassa se muuttuu kiltiks sit me voidaan leikkii semmost et poika komentaa tyttöjä

- yh mitä se sitte käskää kaikkee tehdä se tyttö

T: no se voi käskää et tuokaa ruokaa sänkyyn tai sit voi käskää et mennään elokuviin tai sit se voi käskää että vaiket tehdään lauluretkelle

- ja sitte kaikki tekee niiku se käskää

(T = tyttö 5v, - haastattelija)

Tämä leikki sijoittuu Caillois'n (1961) luokittelussa sattumaleikkeihin sillä perusteella, että leikkijät kokevat ennalta odottamattomia asioita ollessaan käskijän hallittavissa. Leikki saattoi tuottaa tytöille suurta jännitystä myös siksi, että komentaja oli poika. Toisaalta leikki on käskävän aikuisen roolin ottamista, jolloin käskijän osalta leikki on jäljittelyleikkiä.

8.1.3 Leijonat retkellä ja pikkuraiset parvekkeella

Eläinaiheet olivat hyvin suosittuja lasten leikeissä. Lapset kertoivat leikkivänsä erilaisilla eläinleluilla, kuten pikkueläimillä ja pehmoleluilla tai he olivat itse eläimen roolissa. Ulkopuolisen silmin leikki voi näyttää pelkältä juoksemiselta ja pyöräilyltä. Mutta lasten kertomana pyöräilijä olikin leijona-äiti ja juoksijat olivat hänen lapsiaan. Leikissä leijonaperhe oli retkellä.

- mitäs te leikitte täällä päiväkodin pihassa

T: no me leikitään semmosia leijoninia niiku me nytkin leikitään

- leijonia olik teil siks ne hännät

T: joo

- mitä ne leijonat tekee

T: no ne menee retkelle ja mää ajan pyörällä ku mä oon äiti sit jenni ja kirke ja saara on lapsia

- että kuon pyörällä ajaa ni sillan on äiti

T: nii

- tuleeks ne muut sit perässä vai

T: tulee

(T = tyttö 5v, - haastattelija)

Leijona-leikki on Callois'n (1961) mukaan sekä jäljittelyleikkiä (roolileikkiä) että sattumaleikkiä. Leikki muistuttaa sattumaleikkien luokasta seuraa johtajaa-leikkiä, koska leijonalapset seuraavat johtaja-äitiä. Leikin johtajan rooli näkyy ulkoisista tunnusmerkeistä, kuten tässä vain johtajalla oli polkupyörä.

Pikkueläimillä eli pikkaraisilla leikkiminen oli suosittua, mikä kenties korvasi perinteistä nukkeleikkiä. Pikkueläimille rakennettiin kotia tai niiden kanssa lähdettiin retkelle. Lapset eläytyivät eläimen rooliin ja olivat empaattisia. Seuraavassa äiti kertoo tyttärensä pikkueläimillä leikkimisestä.

ei ne leiki nukeilla mut ne leikkii niillä pikkueläimillä (-nii) ja leikkii niinku ik ikäänku sit varmaan voi olla et ne sit leikkii jus et ne rakentaa niille kotia pesää sinne kaikkee rekvisiittaa ja sitte tota toki ne varmaan eläytyy (-nii varmasti) eläimiin ja sitte ja jos joku lyö jotain eläintä nii sit et sihe tulee... ja sitten on sitä ne on nyt leikkiny hirveesti että ne tota parvekkeella ja heiluttelee narujen päässä eläimiä... ja sitte viel tämmöstä retkeilystä tykkää älyttömästi että sitä ne alvariinsa hakee jotain filttiä ja sitte rakentavat mä en kyl sitä mä en kyllä suoraansanottuna tiedä että mitä ne mitä ne siellä sitte leikkii tuolla kivellä että en oo sillee seurannu että olettasin että että ne to ku ne mielellään sinneki ottaa näitä pikkueläimiä mukaan.
(5-vuotiaan tytön äiti)

Lapset ottavat eläimen roolin myös itselleen pukeutumalla ja matkimalla eläimiä. He haluavat olla pieniä pupuja, oravia tai kissoja. Jokainen valitsee eri eläimen roolin. Usein leikin kuuluu pukeutuminen ja hiusten tai päähineen laittaminen. Leikissä on toisen hoiuamista ja hellittelyä. Äiti kuvailee seuraavassa esimerkissä tyttöjensä eläinleikkiä.

... jotain niillon semmosia että ne on jotain et ne on niiku eläimiä ne haluu olla sitte pikkupupuja tai pikkuoravia tai pikkukissoja että ja yleensä et yleensä jos toine haluaa olla kissa ni toine on sitte ehdottomasti pupu et harvemmin ne sama ötökkä on (-joo) ... ja siihen niiku siihen leikkiin sitte kuulu semmonen no usein siinäkin pukeutuminen tietenki et pitää laittaa hiukset hiukset kissan kissan korviks tai tai muute joku päähine ja sit semmosta se semmosta niinku vauvailua et jompikumpi on niinku kauheen pikkunen ja sitä sitte pitään hyvänä.
(4- ja 6-vuotiaitten tyttöjen äiti)

Kahden lapsen isä kertoo lastensa matkivan eläimiä konttaamalla ja äänтелеillä. Leikissä lapset nimittelevät toisiaan ja tekevät mitä mieleen juolahtaa.

ne vaan esimerkiks jotain eläimiä matkii ja menee ja haukkuu konttaavat pitkin latioita ja nimittelevät toisiaan ja sää oot se ja hyvin tämmöstä eks-temporee hommaa...
(4 vuotiaan pojan ja 7 vuotiaan tytön isä)

Eläinaiheleikkeihin kuuluu olennaisena osana roolin ottaminen. Jos rooleja ei oteta itse, ne otetaan pikkueläimien avulla. Nämä pienleikkivälineet vahvistavat roolia ja antavat monenlaisia mahdollisuuksia leikin toteuttamiselle. Heleniuksen (1993) mukaan pienleikkivälineet ovat tunnusmerkki siirtymävaiheesta roolileikistä sääntöleikkiin.

8.1.4 Tytöt, pojat ja pusuhippa

Haastattelussa isommat pojat kertoivat etteivät pidä kotileikistä, koska siinä joutuu järjestelemään tavaroita ja siivoamaan. Näimme pihalla leikittävän kotileikkiä, jossa pienimmät pojat olivat koiran roolissa. Tämän vuoksi seuraavassa esimerkissä haastattelijä kysyy rooleista. Tummennettu teksti kuvaa kovaäänisyyttä ja huutomerkki suuttumusta.

- no leikiks sää arska kotista

A: **no eh**

I: ei me leikitä (A: tyhmä leikki)

- no miksi

A: siks koska se on tyhmä (I: niih)

- mikä siitä tyhmän tekee

A: et et et täytyy viä täytyy mennä niin paljon tavaroita ja sitte siivota ne kaikki

I: takas

- pois aina (A: niih) no ootteha te joskus leikkiny kotileikkiä

A: ollaan muttei enää

- olitteks te sillo aina isä tai poika tai koira tai mikä te olitte

A: **ei me oltu** mitään koiria !

(A = poika 5 v, I = poika 7v, - haastattelijä)

Kaksi poikaa ei pyynnöistä huolimatta halunneet tulla haastatteluun. Yritimme saada heidän leikeistään tietoa, samalla kun he leikkivät omia leikkejään. Pojat leikkivät sekä autoilla ja batman-nukeilla samanaikaisesti. Leikissä oli taistelua, takaa-ajoa, kilpailua ja lopuksi saatiin palkinto. Esimerkki on suoraan leikistä ja tummennetut kohdat ovat kovaäänistä huutoa.

T: rrrrn taistele oho **se ei saa sitä kiinni** se lähti karkuu uuaa se oli **minu** auto minu auto anna minulle se ...

S: tää antaa hypyn

T: tääki on pätmän **äää kaks pätmänniä** akilistelljejiakjf psrrrr .. se pätmän se ei näytä sitä hrhrrgkhr osu sitä kivee kato se pätmän leekoasu se .. **eisaa sitä kiinni ei saa sitä kiinni ...ishrs** oo ei osunu uah ei osunu

- kopsahti

T: osu osu

- päähä

T: tää sai yhen palkinnon

(T = poika 3v, S = poika 5v, - haastattelijä)

Poikien leikeissä korostui kilpailu ja voittaminen sekä palkintojen saaminen. Näitä tekijöitä ei ilmennyt tyttöjen kertomuksissa. Oli leikkiväline mikä tahansa, sillä kilpailtiin ja taisteltiin. Esimerkissä poika kertoo, kuinka hienoa voittajana on saada palkinto.

I: sit me oltaa oltu semmost juhlistu semmost kilpailu pyöräkilpailut ollaan juhlistu seo semmosia...jänskiä...ku siellä saa kaikki karkkeja ja... sit me me saatii meei saatu kar mut voittajat sai tikkarit ja kaks kaks oli voittajia...
(I = poika 7v)

Callois'n yksi keskeisistä leikkimotiiveista on kilpailu. Pojat ihannoivat kilpailua, koska kilpailun voittajat saavat aina palkinnon. Voittaminen oli hieno kokemus, joka oli jäänyt mieleen, vaikka itse ei oltukaan voittajia. Pojat eläytyivät voittajan rooliin.

Tytöt mainitsivat kertomuksissaan ensimmäiseksi kenen kanssa he leikkivät. Kaverin tärkeys korostui. Eläimet ja eläinhahmot saivat suuren osan tyttöjen kertomuksissa. Tyttöjen ja poikien yhteisistä leikeistä tytöt mainitsivat pusuhippaleikin. Seitsemänvuotias tyttö kertoo tarkemmin, mitä pusuhipassa tapahtuu.

D: me joskus tot ollaan tota (A: hippaa) hippaa nii mutta joskus noi pojat alkaa tota pussai pusuhippaa ni nii et alkaa pussaa
- sä voisit kertoa että mimmosta se on se pusuhippa
D: no semmoista että silloin pussataa toisia jos toiset ei tykkää ne silloin sais pussata jos toiset ei tykkää että pussataa
- juossaanko sinä karkuun
D: joo
- ja jos saa kiinni
D: ni joutuu pusuhipaksi
(D = tyttö 7v, - haastattelija)

Tytön kertomuksesta selviää, etteivät pojat aina ole halukkaita leikkimään pusuhippaa. Seuraavassa esimerkissä asia vahvistuu poikien kertomana. Pojat kertoivat, etteivät halua leikkiä tyttöjen kanssa, koska pitäisi olla pusuhippaa.

- leikittekö te noitten tyttöjen kanssa ollenkaa
S: ei me leikitään vaan yhdessä
- no miksette te tyttöjen kanssa leiki
T: koska meitä pitää olla pussausleikkiä
(S = poika 5v, T = poika 3v)

Esimerkin pojat halusivat kuitenkin haastattelun jälkeen leikkiä tyttöjen kanssa kotileikkiä. Eräs vanhempi kertoi tyttärensä kiinnostuksen heräämisestä vastakkaiseen sukupuoleen. Leikin viehätys syntyy juuri sukupuolieron tajuamisesta. Pojat kiinnostavat leikkikaverina sen vuoksi, että he ovat poikia. Tytöt haluavatkin mennä ulos juuri silloin, kun pojat ovat ulkona. Äiti ei tarkalleen tiedä, mitä tytöt poikien kanssa leikkivät. Äiti kuitenkin tiesi tyttöjen ottavan poikia kiinni ja pussaavan heitä.

et se leikkii aika usein poikien kanssa että ne juoksee pitkin mettiä emmien oikeen tiiä mikä se leik laikki sit loppujen lopuks on ja nyt se on sitten ihan viime aikoina innostunu niikun näihin näihin ... eri suku puolten välisiin eroihin (-jaaha) että...et seon nyt on ollu niiku viimeaikoina tää ei leiki poikien kanssa juttu ja tai sitte sit sitte ne menee se haluu mennä ulos sen takia ku ainoki menee miks te e voi olla sisällä sen takia ku silloin pojat ulkona ett no mitäs siitä et sil on pojat ulkona no me otetaan kiinni niitä ja pussataan niitä.

(6-vuotiaan tytön äiti)

Haastatteluissa lapset eivät maininneet kuin muutaman tyttöjen ja poikien yhteisen leikin. Toinen sukupuoli kaverina oli harvinainen. Vain yksi tyttö mainitsi hyväksi leikkikaverikseen pojan, jonka kanssa hän leikkii yhdessä jomman kumman kotona. He sopivat esimerkiksi puhelimitse kumman luona leikitään. Joskus he voivat olla yötäkin toistensa luona. Yhdessä he leikkivät vakoilua ja pelaavat tietokoneella tai katsovat videoita.

A: nii ja sitte sitte yleensä sisäleikkeinä ni joskus sampo mää soitan sampolle tai sampo soittaa mulle ni me mennään sampon luo leikkii mutta joskus mää meen sampon luo yöksi sam tai viimeks sampo tuli meille

- mitä te sampolla teette

A: no me me esimerkiks vakoillaa pelataan tietsikkaa tai sitten me tota ...

- pelataan mitä

A: tietsikkaa

- tietsikkaa onks se tietokone

A: joo ja sitten tota tai ja me mennään kattoo sampon alakertaan videota ja tai sitten me menn tota leikitään semmosta pyssyleikkiä sampon isän kaa

(A = tyttö 7v, - haastattelija)

Tässä esimerkissä tyttö kertoo pojasta hyvänä leikkikaverina ajattelematta sukupuolta.

Edellisen esimerkin tytön isä kertoi myös tästä kavereudesta. Isä pohtii myös, miksi tytön ja pojan kavereus onnistuu niin hyvin. Pihassa ei ole toista samanikäistä tyttöä kaveriksi. Tytön ja pojan kavereus onnistuu, koska he pitävät samoista asioista ja leikeistä.

* nii ja sitte joo no sitte on yks semmonen oo on toi martin poika (-joo) sampo että et tota kyllä se on niinku annan paras kaveri (-joo) kyllä niillon niinku se on niinku aiva aika selkee homma... aika pitkää jo semmonen... varmaankin se osittain johtuu siis siitä että että ei oo se toista tyttöö samanikästä (-nii samanikästä) mutta että kyllä niillä niinku yllättävästi niillä niinkun synkkaa (-joo) että tota että on niissä jotaki semmosta ninkun onko siin ... ku se on tommonen liikunnallinen toi annakin tai tykkää semmosesta liikkumishommista siin on vähä semm se se ei niin tota se ei niin kauheen tyttömäinen ole (-joo) ja tota että mä en usko että se sampo esimerkiks niin se ei ollenkaan sii mä oon aina varma et se ei niinkun yhtään kato et onks se anna tyttö (- joo) ja sit ku anna on vuotta vanhempi vielä ni siinä tietysti vähä sekin kav kaventaa tai vähä häivyttää sitä sukupuolieroa (7-vuotiaan tytön isä)

8.2 Vanhemmat kertojina

Vanhempien haastatteluista löytyi yhteisiä piirteitä, joiden perusteella koottiin ns. mallikertomus. Kertomukset koostuvat samankaltaisista asioista. Kertomuksen alussa vanhemmat luettelivat lastensa leikkejä. Sitten kerrottiin jokin ongelma tai huoli. Huoli saattoi olla omasta vähäisestä osallistumisesta lapsen leikkiin tai jokin lapsen liittyvä ongelma. Tämän jälkeen kuvailtiin tarkemmin leikkejä tai leikkitoimintaa. Seuraavaksi kerrottiin vanhempien ja lasten yhteisestä toiminnasta tai sitten selitettiin miksi ei olla lasten leikeissä mukana. Lisäksi kuvailtiin leikin paikkaa ja tilaa.

Haastattelujen aikana kerroimme vanhemmille, että lasten haastattelujen lisäksi tarkkailemme lapsia pihaleikeissä. Ehkä sen vuoksi vanhemmat halusivat selvittää omasta lapsestaan jotain erityistä etukäteen, joko lapseen tai lapsen leikkitoimintaan liittyvän asian. Tyypillistä haastatteluissa oli, että vanhemmat kertoivat lapseensa liittyvän ongelman. Se saattoi olla lapsen motoriseen tai sosiaaliseen kehitykseen liittyvä asia tai ongelmaksi koettiin se, etteivät lapset aina käyttäytyä aikuisten odotusten mukaisesti. Asian kertomisen jälkeen ilmapiiri vapautui ja haastattelijan ja haastateltavan välille syntyi luottamus.

Vanhempien haastatteluista löytyi enemmän kertomuksia lasten ja vanhempien yhteisestä leikistä tai toiminnasta kuin lasten kertomuksista. Lasten haastatteluissa äiti tai isä leikkikumppanina mainittiin vain muutaman kerran. Aikuiset kertoivat lasten osallistumisesta erilaisiin kodin askareisiin, kun taas lapset eivät puhuneet niistä mitään. Lapset eivät ehkä ajattele aikuisten toimintoihin osallistumista leikkinä, koska se on todellisuutta. Leikki taas on lapselle irtautumista todellisuudesta ja arkiaskareista.

8.2.1 Se piirtää, askarteleee ja menee piiloon

Lasten vanhempien haastatteluista löytyi yli 100 eri leikin nimeä ja lasten haastatteluista noin 80 (liite 3). Leikkien luetteleminen oli tyypillistä haastattelun alkuvaiheessa.

joo tuisku leikkii tällasia kotileikkejä ja sit se leikkii muumeja ja niiskuneiti ja muumimamma ja nuuskamuikkunen aina vuorotellen ja se leikkii tällasia niinku piilotusleikkejäkin että mennään piilosille ja sitte etitään ja nukkeleikkejä ja tällasia...

(2-vuotiaan tytön isä)

vähän no jenni on nii kauhee piirtää jenni jenni askarteleee kokoajan se on jatkuvaa että jos ei set tee sitä ni sit se on juuson kans jotain keksivät jotain junaa tai mitä millonkin liukumäkeä rakentavat tai jotain tämmösiä rappusia tullan patjan kanssa alas tämmösiä ja semmosta kähnäämistä kähnäämistä että tönitään toista ja painitaan ja ... se on ... emmää taas jos sitä jenniä ja sitä naapurin tyttöä vertaa ni niillähän nyt on näitä kiiltokuvajuttuja ja ...piirtää ja askarteleee hirveesti ja niinkään kauheesti nukeilla kyllä että enemmän on joku poni tai koira

(4-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön isä)

Tällaiset luetteloinnit helpottivat jäsentämään aihetta ja pääsemään alkuun kertomisessa. Yritimme päästä luetteloista syvemmälle esittämällä lisäkysymyksiä. Ne auttoivat haastateltavaa kertomaan yksityiskohtaisemmin leikeistä, mikä olikin tämän tutkimuksen tarkoituksena.

8.2.2 Ei aina jaksaa leikkiä

Vanhemmat toivat esille avoimesti syitä, joiden vuoksi he eivät osallistu lastensa leikkeihin. Päivän arkirutiinit täyttävät vuorokauden niin, että yhteisille leikkihetkille tai lasten omien leikkien seuraamiselle ei tahdo jäädä aikaa, eikä töiden jälkeen enää jaksetakkaan.

et nää päivät on ni lyhyitä kun tuota neljä aikaa haet ja sit vähän aikaa ollaan ulkona ja sit mennää syömään ja sitte ku kaheksalta menee nukkumaan ni ei siinä paljoo ennätä ku kaikki nää rutiinit yrittää saada hoidettua
(2-vuotiaan pojan äiti)

mulla menee energia siihe että mä oon töissä ja sitte teen ne kaikki kato me ollaan kolmevuorotyössä mun vaimo vileä ni nini kyllä mulla menee panokset siihen et mä siivoon emmä enää mä en taho jaksaa enää leikkiä että että kyl se täytyy myöntää
(4-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön isä)

Lapset eivät välttämättä haluakkaan vanhempiansa seuraavan omia leikkejään. Joskus vanhempien läsnäolo saattaa häiritä lasten leikkimistä. Seuraavan esimerkin äiti oli huomannut lastensa käyttäytymisen muuttuvan, kun hän tulee seuraamaan leikkiä.

ite oon välillä yrittäny mennä mukaa ne tuntee ittesä aika semmoseks niinkun niiku ei uskalla niiku tehdä normaalisti niitä jos mä ikkunasta katon ja ne ei nää mua niin se on niinku ne on hyvin rentoja ja normaaleja mutku mää tuun se ne rupee jännittää mua
(5- ja 7-vuotiaiden poikien äiti)

Vanhemmat eivät aina pääse seuraamaan leikkiä, vaikka haluaisivatkin. Ovi laitetaan kiinni ja aikuista ei päästetä sisään.

ne menee niinkun lastenhuoneeseen pistää oven kiinni (-joo) sitte ku siihe menee nii ne on niiku että tänne ei saa tulla
(5-vuotiaan tytön äiti)

Aikuiset eivät saa seurata kaikkia lasten leikkejä, koska leikille on tunnusomaista salaperäisyys, johon muu maailma ei pääse käsiksi (Huizinga, 1967). Leikeissä on vallalla omat tavat ja lait, jolloin muu maailma unohdetaan. Leikissä lapsi näyttelee jotakin muuta kuin omaa itseään. Aikuisen läsnäolo palauttaisi hänet todellisuuteen, vaikka lapsi leikissä haluaa irrottautua tavallisesta elämästään. Tästä syystä aikuisen syrjäyttäminen leikeistä on normaalia.

Eräs äiti sanoi, että hän ei ole seurannut lapsensa hiekkalaatikkoleikkejä. Asia hiukan nolottikin, koska hän oletti sen olevan tärkeää ja yleistä äideille.

mä en oo ikinä istunu sen kanssa hiekkalaatikolla yleensä kaikki kaks plus lehet ja kaikki on täynnä sitä että lapsi on hiekkalaatikkoiässä emmä tiä mitä mäo oikeen joskus ihan nolottaa
(3-vuotiaan tytön äiti)

8.2.3 Monenlaista ongelmaa

Vanhemmat toivat esille avoimesti joitakin lapseensa liittyviä ongelmia. Esimerkissä kolmevuotiaan tytön pihalle lähtö ei suju vaikeuksitta. Ulkona olisi kaikkea kivaa tekemistä, mutta pukeutuminen tuottaa ongelmia.

nää viikot on aina vähä semmosta hermostunutta meinikiä mut se ja sitte se niinku just nää ulosmenovaikeudet ois kiva kaikille retkille lähtee mutta tai nii vaikka pihalle lähtee mut se on vähä semmosta taistelua
(3-vuotiaan tytön isä)

Isä kertoo heti haastattelun aluksi toisen lapsensa ongelmista mennä mukaan muiden lasten leikkeihin. Ilmaisusta näkee, että asia on vaikea, mutta hän kenties halusi vapauttaa omaa kertomistaan asian esilletuomisella.

kato juuson kansha oli sitä että (- sihä voit kertoo mitä juuso) juusohan nyt oli siillai totani juusohan nyt oli pikkuse sillo varsiki pienempänä ni sehän- nyt oli pikkuse sillain että niinkun sillain et niinku muiden lasten kanssa leikkiminen ei ollu nii hirveen aktiivista mut kyllähän ne nytte seon kai lasten leikkimistä kiusaavat toisiaan
(4-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön isä)

Eräs äiti kertoo poikansa motorisesta kehityksestä. Vauvaiässä lapsen liikuttelua oli jouduttu varomaan lapsen oksentelun vuoksi. Äiti uskoo sen olevan syynä pojan varovaiseen liikkumiseen.

tuomas ei vielä kauheesti kiipeile et oon sitä monesti miettiny mut yks selitys sille voi olla se että tuomas vauvan oksenteli ihan melkein kaheksnakuisen saakka hyvin paljon ruokaansa ja maitoonsa niin tota ehkä sitte sille tuli semmonen varovainen motoriikka eli sitä ei paljo paljo heiluteltu ja käännelty ku se oksensi aina ni siit tuli kauheen varovainen ja mä muistan ku tuomas meni viiskuisen muskariin ni sillonkin esimerkis se että kun laps laitetaan siihen viltinpäälle ja kaks heiluttaa ni tuomas pelkäs kauheesti semmosia heiluvia liikkeitä tai oli niinku semmonen varovainen... ja motoriisesti tuomas on vähän semmonen... varuillaan oleva et nyt vast jotenki kiipeilee semmsia pienemiäki juttuja
(3-vuotiaan pojan äiti)

Isä kertoo tyttärensä keskittymishyrynän aiheuttaneen kiusaamista muiden lasten taholta, josta tyttö kuitenkin on selvinnyt vahvalla itseluottamuksella. Tytöllä on tapana hymistä keskittyessä esimerkiksi piirtämiseen. Isän mielestä tyttöä kiusaaminen ei välttämättä aina häirinnyt.

ku sil on pienest vauvast asti ollu semmone keskittymishyrynä tai semmone kuse syö tai piirtää ni se niinku hmmm tämmöne hyminä kuuluu ja se on sitte siitä kiusattu täällä ja on just et pääse synttäreille jos hymiset oltu vähä niiku är ärsyyntyneitä sit oli semmone isompi joku kouluun menossa oleva likka joka sit oli töniny ja tämmöstä mut se niinku kerto sit meill ihan kotonan vaan ihan noin noin vaan ja eise niinku ei tuntuu ettei se noin päällisinpuolin ota hirveetä ja sit se ei aina ymmärräkkää edes kiusausta (- nii joo) ja kyl silloin aika kova kova luonne lopp tai semmone itseluottamus kuitenkin etseen niinku sillai hyvin kiltti vaik se onkii (?? ei kuulu)... mutta ehkä jos katselette ni tietää...

(3-vuotiaan tytön isä)

Äiti kertoo poikansa sosiaalisesta kehityksestä ja siitä miten toisen lapsen tulo perheeseen auttoi vanhemman lapsen kehittymistä. Poika oli ollut arka ja ryhmästä syrjäytyvä. Pikkuveljen myötä isovelji tuli rohkeammaksi.

et ilmari oli itekseen hirveen arka silloin silloin ennenku sami oli niiku viiteen vuoteen asti että hyvin vähän oli kavereita ja sitte aika paljo meillä kävi tuttavuuksia joitten lasten kanssa se leikki mutta se ei mennyt ryhmään ollenkaan tarhassa eikä tämmösiä että se oli niikun hyvin pelokas ja arka mut sit ku sami syntyi niin heti ku sami rupes no sami rupes kävelee joskus kahdeksan yhdeksän kuukauden iässä... ku sami meni joka paikkaan ja ja ilmari on niiku sen mukana kehittynyt

(5-vuotiaan ja 7-vuotiaan pojan äiti)

Ongelmista kertominen ja niiden esilletuominen oli seurausta tutkimusmenetelmästä, vapaamuotoisesta haastattelusta. Esimerkiksi kyselymenetelmällä ei olisi tullut nämä asiat esille. Vaikka tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa leikistä vanhempien ja lasten kertomana, erilaisista vaikeuksista kertominen muodostui osaksi tutkimustulosta.

8.2.4 Leikkejä sievistä sotkuisiin

Vanhemmat kuvailivat kertomuksissaan leikkejä ja leikkitoimintaa tarkemmin. Toiset kuvailivat, miltä leikki näyttää ja toiset taas mitä leikissä tapahtuu. Kolmevuotiaan tytön äidin mielestä leikit ovat luovia, kauniita, hellyttäviä ja voivat jopa tuoksua jollekin.

niinku luovalla tavalla hyvin kauniita esimerkiks niinku just se et se on hirveesti leikkiny aina sellasta et se niinku kattaa pöytää ja silloin semmosia kaikkia semmonen muovipitsiliina ja leikkiastioita ni se tekee niin älyttömän sievästi tuntuu et siinä on jotakin semmosta tuntuu että melkein niinko tuoksuu jollekin valinjalte vaniljalte ne asetelmat jotakin semmosta hirmu herttasta ja semmosia hellyttäviä jote jotenki ne valmiit leikit on jotenki kauheen hellyttäviä
(3-vuotiaan tytön äiti)

Äskeisen esimerkin tytön äiti kertoo myös toisen ääripään leikin jäljistä. Joskus leikkien jäljet ovat äidin mielestä kuin kranaatin jäljiltä, koska tyttö jättää lelut siihen kohtaan, mihin leikki on loppunut.

siis ne jäljet tosin kyllä öhm jäljistä tosiaan voiski puhua siis just se että se on semmone et niinku se se jättää niinku täsmälleen siihen kohti mihin se jättää mihin se lopettaa meillon niinko illalla siis ois kranaatti heitetty sisälle kaikki lelut ihan kaikki
(3-vuotiaan tytön äiti)

Isä kuvailee seitsemän vuotiaan tyttänsä askartelu- ja piirtämispuuhaa sotkuiseksi. Askarteluleikin jäljet silppuineen ja narunpätkineen ovat isän mielestä ihan mahdottomat.

se nyt piirtää ihan nyt mitä millonkii koiria eläimiä se tykkää piirtää kauheesti ja kyl se ihmisiä ja tämmösiä kaikkee sit se tykkää leikata saksilla kaikkee ja teippiä ja narua käyttää ja...on ja se hirvee sotku minkä se saa aikaseks sitä silppua ja narunpätkää ja kaikkee maalarinteippiä että aiva uskomatonta et musta tuntuu että se on aivan mahotonta
(7-vuotiaan tytön isä)

Leikki on Callois' n (1961) mukaan taloudellisesti tuottamatonta toimintaa, mutta leikki tuottaa kuitenkin lapselle jotakin tärkeää, olotilan tai itsetehdyn tuotoksen. Kolmivuotiaan tytön isä kuvaili tyttärensä pyörälläajon riemua. Leikki tuotti tytölle suunnatonta mielihyvää ja iloa. Ilo ilmeni lausahduksina ja nauruna.

se sai kolmipyöräsenpolkupyörän sillä se tykkää ja mitä kovempi vauhti sen mukavempaa mä en muista nitä lausahduksia mitä se sitte siinä ku se viilettää ohi alamäkee ni huutaa se kattoo sivulle ja suu korvissa sitte (3-vuotiaan tytön isä)

Pyörälläajo on Callois' n (1961) luokittelun mukaan huimausleikki, jossa haetaan vauhdin avulla huimaavaa olotilaa. Vaikka pyörälläajo on leikkinä yksinkertainen, niin siinä saavutettu olotila on lapselle tarpeeksi innostava tekijä leikkimiseen.

Pitkäjänteinen taidokas puurtaminen (Caillois, 1961) näkyy viisivuotiaan tytön askartelu-leikissä. Perheessä olevan allergian vuoksi, tyttö ei voinut hankkia eläimiä lemmikiksi. Hän vuorasi pahvilaatikosta leikkihiirelle pesän ja askarteli pesän sisustuksen.

pahvilaatikosta teki hiirelle sitte pesän ja vuoras sen piirsi sinne kaikkea et just semmosta puuhaailu hän tekee kotona itekseen paljon että et teki sinne tota kaikki hiiren kuvat leik väritti ja leikkas jaau ja tukki kaikki reijät mitä siellä oli ja siihen kantta värkkäs ja ja et sitä kesti niinkun sitä kesti pitkään (5-vuotiaan tytön äiti)

Freudin teorian mukaan leikin kautta lapsi sai toteuttaa toiveensa hoivata eläintä ja muuttaa tapahtumia mieleisekseen. Lapsi käsittelee kipeitä asioita leikissään ja ottaa mielellään aikuisen roolin. (Millar, 1970; Helenius, 1982).

Seuraavassa esimerkissä tytön useat sairaalakäynnit vaikuttivat hänen leikkiinsä. Tyttö oli sairauden takia käynyt usein verikokeissa. Äidin mukaan tyttö käsitteli leikissään hoitoprosessia. Lapsi halusi ottaa mielellään hoitajan roolin ja äidin piti olla hoidettava.

tää tyttö vanhempi ni se leikkii hyvin mielellään tämmösiä hoivausleikkejä et mä mä oon sen joku laps tai äiti tai tai siis isoäiti tai joku tämmönen puolikuollu ihminen jota se hoitaa ja sit se ottaa verikokeita itsellä on epilepsia se on ollu sairaalassa paljon tutkimuksissa siit on otettu litratolkulla verta että et se niinku käy sitä prosessia läpi tällätavalla (5-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön äiti)

8.2.5 Äidin kanssa kotitöitä

Lapset ovat usein mukana äidin tehdessä kotitöitä. Poikien äiti kertoi lasten osallistuvan pihatöihin omilla työvälineillään sekä kesällä että talvella.

sit ne paljo osallistuu just etku on paljo pihatöitä ja tämmösiä ni nihi mukaan ne on niissä mukana sitte että (-nii onha se toimintaa ihan samallata-valla ku ku leikkikii) ni joo toisenlaista että talvella ne lapioi siinä niillon omat kolat ja lapiot millä ne ottaa ja muuta ja sit niil on omat haravat ja tämmöset kesävehkeet sitet ne on mukana niinku touhussa kokoajan (5- ja 7-vuotiaiden poikien äiti)

Nummenmaa (1980) pitää aikuisten toimintoihin osallistumista tärkeänä lapsen kokonaiskehitykselle. Tärkeintä onkin vuorovaikutus eikä itse tekeminen. Haastateltava äiti kertoo, etteivät tehtävät aina onnistu, mutta hän on ymmärtänyt osallistumisen tärkeyden lapselle. Poika haluaa täyttää tiskikonetta, vaikka se ei aina onnistukaan.

hän niinku haluaa esimerkiks tiskikoneeseen täyttää jotakin ja se vaa että joskus niinku tuntuu että voi voi kuse sählää siinä mut et tuota täytyy nyt sit vaan tavallaan jaksaa ottaa niinku mukaan että sitte myöhemmin se tulis vähän luontevammin (2-vuotiaan pojan äiti)

Useinmiten äidit leikittävät lapsiaan omien töidensä ohella. Kun äidillä ei ole kiireiltään aikaa osallistua lasten leikkiin, haluavat lapset mielellään olla äidin apuna kotitöissä. Lapset voivat joko hakea äidin seuraa tai olla kiinnostuneita itse toiminnoista. Kahden tytön äiti kertoo tyttöjen osallistuvan ruuanlaittoon, siivoamiseen ja kukkien istuttamiseen.

siinä ei välttämättä oo kauheesti aikaa sitte käyä leikkimään ni sit saara tykkää sit taas olla niinku mukana apuna esimerkiks ruuanlaitossa että se tykkää hirveesti siitä ja siivoamisesta ja muust... ja kukkien istuttamiset on tietenki keväisi hauskaa ja ... ja kyl ne tykkää sitte siitäki jos esimerkiks antaa siivota et rätin käteen et pyyhi pölyjä ni kyllä ne semmosista jutuista tykkää kanssa ... (4- ja 6-vuotiaiden tyttöjen äiti)

8.2.6 Isän kanssa peuhataan

Useimmissa haastatteluissa isien ja lasten yhteinen tekeminen oli peuhaamista. Esimerkissä isä kertoo lastensa hakevan häneltä vauhtia leikkeihin. Lapset kaipaavat isältä rumpua leikkiä, heittämistä, nostamista ja volttien tekemistä.

jotekin mä koen et ne minulta hakeekin vielä enemmän sitä et mää et mää viskin ja nostan ja heitän ja semmosta niikun vähän kovempioitteista touhua että... jotain voltia heitetään tai jotain tämmösiä nii kyllä niinku sillai kaipa sitä... tähän mennessä mitä enemmän vauhtia ääntä meteliä ja sotkua niin sen parempi leikki se on
(4-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön isä)

Lapset hakevat leikkeihinsä huimausleikin elementtejä; pyörimistä, heiluttamista ja keinumista (Callois, 1961). Seuraavassa esimerkissä äiti kertoo isän peuhanneen lapsensa kanssa jo lapsen ollessa vauvaikäinen, jolloin leikki oli laivan keinuttelua rallatuksineen. Myöhemmin peuhaamisen mielikuva muuttui mäkihypyksi. Poika hyppäsi isänsä jalkojen päältä kuin oikea mäkihyppääjä kilpailuissa.

ihan pienenä vauvana jo isänsä piti niinku esimerkiks silleen jalkojensa päällä ja tota niinku että laiva keinuu ja sitte tuota niinku jotain rallatti siinä ja sitte tuotanin tuota tuota sitte on tää mäkihyppyjuttu on kanssa ollu semmonen niinku että pitää jalkojen päällä ja sitte niinku lasketaan yksi kaksi ja nyt tulee isänsä niinku tavallaan kulluttaa että nyt on vuorossa joo-na itkonen ja hää hyppää ja isänsä pitää niinku täällä päällä ja sitte laskee ja se on niinku kauheen kivaa
(2-vuotiaan pojan äiti)

Kolmivuotiaan tytön isä kertoo yhteisestä peuhaleikistä, jossa isä heiluttelee ja kieputtelee tyttöä. Leikissä on viidakkoeläinten rooleja ja viidakon tapahtumia. Ne sisältyvät ohjelmanumeroihin, joissa on erilaisia liikkeitä.

no sit me painitaan aika paljon elikkä seon semmosta telmimistä elikkä tota... no meil on esimerkis semmosia ohjelmanumeroita erilaisia liikkeitä mitä tehdään sitton tämmösiä tapahtumia se on nyt ollu tiikeri joka hyökkää sitte antiloopin kimppuun antilooppi on sen uhri se murisee kovasti ja kaikkee muuta ja... ja ja mä heiluttelen sitä jalkojen päällä ja kiepputtelen vähän missä sattuu
(3-vuotiaan tytön isä)

Peuhaleikin kuvaamisessa näkyy se, että leikki muuttuu leikkikerrasta toiseen. Callois' (1961) pitääkin leikkiä epämääräisenä toimintana, joka on arvaamaton prosessi. Mikään prosessi ei ole pelkistynyt kaavoihin. Peuhaleikissä korostuu leikin spontaanisuus.

8.2.7 Pihalla kavereiden kanssa

Lasten vanhemmat kertoivat ensin kotona tapahtuvista leikeistä ja perheen yhteisistä toiminnoista. Muusta ympäristöstä kerrottiin vasta haastattelijan lisäkysymysten jälkeen. Kolmen tytön isä kehuu päiväkodin ja samalla oman asuinpihan erinomaisuutta. Talot ovat tontin reunoilla muodostaen keskelle sisäpihan, joka on asukkaiden yhteinen alue.

ällyttömän hyvin tehty tää tai suunniteltu tää piha alue (-joo kyllä) jos nyt ite sais niinku vaikuttaa johonki miten tehtäs tai niinku niin musta siis siitä ei oo mitään haittaa tästä niinkun siitä että talot kiertää niinku tonttia siitä niin älyttömän tämmösestä sisäpihasta... sitku ne tosiaan oli aina ulkona että täällä on oikeestaa ollukki vähä sellane systeemi että et ne on itseasiassa asunnot on ollu ehkä yksityisempiä kuin monissa oma omikot omakotitaloissa koska tota on tää piha ni se on semmonen yhteinen alue
(6-, 9- ja 10-vuotiaan tytön isä)

Vanhemmat keskittyivät haastatteluissa ensin kertomaan omasta lapsestaan ja sitten vasta mainittiin lasten kavereita. Kahden tytön äiti kertoo pihan lasten keskinäisestä vuorovai-
kutuksesta haastattelijan johdattelemien kysymysten avulla. Pihapiirissä on runsaasti eri ikäisiä lapsia, jotka tulevat hyvin toimeen keskenään. Isommat lapset saattavat toimia lapsenvahtina ja pitää kerhoja pienemmille.

- onks siinä sitte paljo lapsia siinä pihalla sitte
* on sinä on tuotaa ... niit on kolmisenkymmentä lasta kaks kolme perhettä ja tai kaks kolme asuntoo ja kolmekymmentä lasta osa vähä isompia mut semmosia just koulunalottaneita tai alta koulu tässäki on parikymmentä ainakii
- miten ne isommat ottaako ne hyvin niitä pienempiä mukaan
* ihan kivasti ne ottaa kyllä että varsinki noilla tytöillä on ... tytöillä ainakin on niiku semmonen semmone systeemi et se että ne isommatki ottaa noita pieniä mukaan sit ne pitää niille kerhoo esimerkiks ja (-ajaa) muuta saattaa niinku olla jopa lastenvahtina ikkänku sitte että et ne on kyllä siin on kyl silleen kivasti et ei siinä lopuujenlopuks noitten kans ei tuu enää hirveesti oltua ees ulkona
(4- ja 6-vuotiaiden tyttöjen äiti, - haastattelija)

Paavolan (1985) mukaan piharyhmiä ei synny ja toiminnot eivät kehity, elleivät lapset ole samaan aikaan pihalla. Edellisessä esimerkissä lapsille on syntynyt perhepiiriä muistuttava pihayhteisö, jonka jäseniksi kelpaavat riittävän yhteistoimintakykyiset lapset (Virtanen, 1972).

Lasten haastatteluissa puolestaan korostuivat kavereiden tärkeys. Paavola (1985) mukaan lasten tärkein leikkiväline on kaverit, ja aikuiset voivat toiminnallaan joko auttaa tai heikentää lasten leikkien sujumista. Lapset kertoivat leikkimisestä enimmäkseen muuodossa. Äiti, isä tai muu aikuinen mainittiin harvemmin. Päiväkodin lastentarhanopettaja kertoi leikkikaverin valinnasta lasten ulkoleikeissä. Isommat lapset ehtivät ulos ensimmäisinä ja aloittavat leikit keskenään.

monesti ne tilanteet on ku lapset tulee ulos niin niin niin ne ensimmäiset ihan yksin tänne isommat ja mone monesti ne on kerenny todella ettiä sen leikkikaverin ja leikin ne on monesti ovat leikkimässä jonkun tyypistä koti-leikkiä...

(lastentarhanopettaja)

Lastentarhanopettajan mukaan lapset haluavat leikkiä tiettyä leikkiä valitsemansa kaverin kanssa. Ongelmia tulee, kun joku kolmas yrittää tulla leikkiin mukaan. Usein sitä kolmatta ei haluta mukaan ja tästä aiheutuu riitoja. Turhautuessaan ns. kolmas pyörä pilaa leikin ja leikki loppuu usein siihen. Virtasen (1972) mukaan tämän ikäisten lasten leikit päättyvätkin usein riitaan tai kolmas lapsi syrjäytetään ryhmästä, koska leikeissä ei osata vielä toimia ryhmänä.

sitte on hirveen ongelmallisiaha nää tilanteet on sitte on niinkun joku kolmas pyörä joka koetaan kolmanneksi pyöräksi nii tuota sitse yleensä se rupee häiritsee sitä leikkiä sitte ku kokee että ei oo päässy siihen leikkiin muuten mukaan niin sitte mielummin sitte riitelee sitten siinä ja pilaa toistenkin leikkiä että se on yleisin yleisin melkein se aihe siitä että leikki loppuu et tulee tämmösestä asiasta riita että jotakin ei huolitaa kenties leikkiin se koetaanko se leikki nii intiimiksi sitte et halutaan just jonkun jonkun tietyn kanssa leikkiä jotain tiettyä leikkiä ...

(lastentarhanopettaja)

Kertoessaan leikistä lapset puhuvat myös leikin paikasta ja tilasta. He mainitsevat leikki-paikkoina yleensä pihan, keinut, kiipeilytelineet, hiekkalaatikon tai parvekkeen. Myös kavereiden koti mainitaan leikkipaikkana. Kouluikäiset tytöt ovat jo laajentaneet liikkumisalueitaan. Pihan lisäksi he mainitsevat alueita pihapiirin ulkopuolelta, kuten urheilukentän tai uimarannan. Paavolan (1985) mukaan itsenäisen liikkumisen rajat laajenevat vähitellen. Lapsen kasvaessa hänen leikkinsä muuttuvat liikkuvimmiksi ja liikkumisalue laajemmaksi.

8.3 Erikoisuuksia

Tärkeitä tutkimuksen tulkintoja ovat myös yksittäiset erikoistapaukset. Kokosimme joi-
takinkin mieleenpainuvia yksityiskohtia lasten ja aikuisten haastatteluista. Useimmat niistä
liittyivät johonkin muuhun asiaan, kuin leikistä kertomiseen.

Kolmen tytön haastattelutilanne muuttui leikiksi haastattelun loppuvaiheessa. Haastatte-
lutilanne unohtui ja huomio keskittyi saunatuvan leikkiä herättäviin virikkeisiin. Esimer-
kissä seinällä oleva puhelimenmuotoinen pullonavaaja innosti tytöt seuraavaan leikkiin.

S: Mennään soittaa puhelinta

- Kelle sie soitat

S: Äitille.. äitillee..

K: Mää soitan omalle äitille

S: Ja mäki hehe annappa

J: Täällä on meidän esikoulu neljä tyttöä ja kaks poikaa (-Hnii i)

K: Minä soitan äitille.. hei

- Ja Saara lähti.. hei hei onks Kirke vielä puhelimessa

K: Mää oon just leikk mä oon just haastattelussa

S: Ilmari pyölyt tänne

J: Me halutaan kuunnella

(S = tyttö 4v, K = tyttö 4v, J = tyttö 7v, - haastattelija)

Leikki alkoi ehkä siksi, että tämän ikäisille tytöille haastattelu saattoi olla liian pitkä tai
sitten se ei vastannut heidän odotuksiaan. Etukäteen lapset olivat odottaneet haastattelua
innolla, koska luultiin sen olevan jännittävä tapahtuma. Lasten mielestä nauhuri oli mie-
lenkiintoinen, koska tiesivät sen tallentavan omat äänet. Lopuksi haluttiin kuunnella, mitä
nauhalle oli tullut. Se ehkä myös innosti seuraavan esimerkin tyttöryhmää haastattelun
lopuksi laulamaan.

D: me kohta lauletaan

J: hei saahaks me tähä laulaa

D, J, A:

sienet kasvaa sienet kasvaa nyt syksy jo on I:

lunta saataa lunta saataa ny talvi jo on I:

kukat kukkii kukat kukkii nyt keevät jo on I:

mustikka kypsyy mustikka kypsyy nyt kesä jo on I:

- hyvä ja tähä varmaa päätetään tää oli nii hyvä juttu

D: kuunnellaan

(D = tyttö 7v, J = tyttö 7v, A = tyttö 7v, - haastattelija)

Haastattelujen lisäksi yhtenä iltapäivänä äänitimme leikin ääniä ja tapahtumia päiväkodin pihalla. Silloin pihalla sattui olemaan muitakin kuin päiväkodin lapsia. Kouluikäiset lapset keräsivät lapsijoukon kokoon yhteistä leikkiä varten. Leikin aloitus ja siihen liittyvä loru tapahtuivat seuraavasti.

L: mutta mitä me ollaan

L: mää pesen

L: mutta sää voit jäädä muista se

L: enhän välttämättä voi (L: voit) joku meistä pistää

L: voi joku

L: oot ompompoo eiku vasta pesty puhdas selkä reksonalla raikastettu ympyrä ja risti kuka siihen viimeks pisti likaisilla sormillansa niin että jälki jäi

L: älä käänny vielä

L: kaikille sormet

L: anna sormi

L: joonas

L: oikein

L: nii ni ei sitä tartte

L: eiku onko totta ku kirkon rotta

(L = monta eri lasta)

Edellisessä esimerkin leikissä oli mukana nuorempiakin lapsia, koska leikkijöitä ei olisi ollut muuten tarpeeksi piiloleikkiin. Pienetkin lapset pystyvät sääntöleikkeihin yhdessä vanhempien lasten kanssa (Helenius, 1993).

Mallikertomuksen ulkopuolelta tuli esiin muutamia erikoisuuksia. Niillä ei ole yhteistä tekijää tai piirrettä. Vanhempien haastattelujen perusteella isät olivat mukana lasten rajuimmista leikeistä. Tässä kuitenkin esimerkki rauhallisemmasta toiminnasta. Isällä oli tapana keksiä lapsilleen oma iltasatu, mistä oli tullut niin suosittu, ettei tavalliset sadut lapsille kelvanneet.

mulla taas kyllä et me joka ilta luetaan satu tai minä kerron sadun (-aha) omasta päästä (- katohan joo) joo se on mun pravuurinumero mut nyt ne ei ku mä vaan kerron liian hyviä näköjään ni ne ei suostu kuuntelemaan satuja ni ne sanoo et isi tulee kertomaan pikkupussusta (-nii) joo joo kaikkee riesaa sitä pitää itelle ottaaki

(4-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön isä)

Vain yksi vanhemmista kertoi leikkivänsä lapsensa kanssa omassa lapsuuden kodissa opittuja leikkejä kuten esimerkin lakanalennokkileikki. Omat mukavat muistot leikeistä oli haluttu välittää omalle lapselleen.

meil on kaikkii sitte mun lapsuudenkodista on tullu kaikkii semmosia lakanalennokkeja esimerkis että mennään lakanalle sitte ne nurkat nostetaan kouraan ja nostetaan ylös ja sitte pyöritetään niinku tiukaks kierteeks sit on siel ihan myttyrässä sit päästetään irti ja sitse pyörii hirveest auki ja sen tyyppistä (3-vuotiaan tytön isä)

Äiti oli huolissaan siitä, miksi hänen tyttärensä ei leiki nukeilla. Hän oli pohtinut sitä myös miehensä kanssa. He olivat yhdessä miettineet, että korvaakohan pikkueläimillä leikkiminen nukkeleikin.

hirveesti se leikkii niinku itekseen mutta myös kavereitten kanssa ni tämmösillä pienillä eläimillä (-joo) että niillä niillä ne leikkii mää tässä jossainvaiheessa olinki ihmettelin ku tytti ei leiki juurikaan nukeilla (-joo) et parpeilla jonkunverran mutta enemmän vähemmän niilläki että se nukeilla ei oikeestaan ollenkaan...kylse niinku ne rakentelee niille koteja ja leikkii leikkii sit mä luulen et semmosta kotileikkä niillä eläimillä (-joo) että ku aattelee ite kun leikki niin sitä leikki nukeilla ja mä oon sillai miettinykki kas ku ei eikö nykypäivän lapset leiki nukeilla niintota toi mun miehen kanssa sitä puhuttiinki hän sitä sanoi että et nii ei no ei ne leiki nukeilla mut ne leikkii niillä pikkueläimillä (5-vuotiaan tytön äiti)

Vanhempien leikkikyvyt joutuvat joskus koetukselle lasten halutessa leikkiä aikuisen kanssa. Kahden lapsen äiti kertoo yhteisestä leikistä, jossa molemmat lapset leikkivät omaa leikkiään ja äidin piti osata leikkiä kumpaakin leikkiä yhtäaikaan. Äiti yhdistää tyttärensä sairaalaleikin ja poikansa teräsmiesleikin.

mulle tehti selkäleikkaus kolmas selkäleikkaus tossa vähäaikaan sitte nitota me leikittiin niin että damu leikki sitä sairaalaleikkiä (tässä vaiheessa ovikäy: arska tulee sisään) ja arska leikki tämmöstä pätmän tai teräsmiesleikkiä jossa se niinku kokajan hyökkäili teki semmosia niinku semmosia seemmosia leikkejä ja sit se oli aika hauska yrittää yhdistää nää kaks leikkiä toinen oli niinku hoitaja ja mäolin niinku potilas ja sit tuli tämmönen ehheheh tämmönen mielikuvitushahmo joka sitte hyökkäili sieltä sängyn alta (5-vuotiaan pojan ja 7-vuotiaan tytön äiti)

9 POHDINTA

9.1 Mitä tarkoittaa luotettavuus

Kvalitatiivista tutkimusta lukee yleensä aina sillä mielellä, että löytyyköhän siitä jotain sellaista - kutsutaan sitä sitten totuudeksi tai ei - jonka voisi itsekkin allekirjoittaa. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola, 1996, 165.)

Laadullisen tutkimuksen validiutta voidaan osoittaa kertomalla yksityiskohtaisesti kaikki, minkä oletetaan helpottavan tutkimuksen itsenäistä arvioimista. Kvalitatiivisen tutkimuksen validius perustuu tutkimusprosessin yksityiskohtaiseen kuvaamiseen. Mitä lähempänä kenttätöön tuloksena syntynyt tutkimusraportti on todellista tilannetta kentällä, sitä validimpaa tämä tieto on. (Grönfors, 1982, 178.)

Selvitämme tutkimuksen luotettavuutta arvioimalla aineiston hankintaprosessia, aineistoa ja johtopäätöksiä kuten Syrjälä (1994, 152-156) arvioi fenomenografisen tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksemme aineiston hankinnan luotettavuutta vahvistaa se, että haastattelimme lähes kaikkia päiväkodin lapsia ja heidän vanhempiaan. Näin saimme mahdollisimman laajan kokonaiskuvan tutkittavien leikkiyhteisöstä. Haastattelujen sisällöt täydensivät toisiaan. Saimme erilaisia näkökulmia samasta aiheesta. Emme asettaneet ennakkoodotuksia haastattelujen tulosten suhteen, joten emme pitäneet tärkeänä haastateltavien taustojen tutkimista.

Vanhempien haastattelujen ajankohta oli iltapäivällä vanhempien tullessa hakemaan lapsia päiväkodista. Haastattelut oli etukäteen sovittu vanhempien kanssa ja heille kerrottiin haastattelun aihe. Etukäteen sovittu aika, paikka ja aihe toi mahdollisesti turvallisuuden tunnetta haastateltaville. Toisaalta he saattoivat miettiä, mitä he haluavat aiheesta kertoa ja mitä eivät.

Jotkut haastateltavista olivat selvästi olettaneet meidän liikunnanopiskelijoina kysyvän lasten liikunnallisista leikeistä tai liikunnallisuudesta. Monet vanhemmat mainitsivat lapsensa olevan liikunnallisia tai kertoivat liikunnallisista puutteista.

Lapsille annettiin mahdollisuus tulla haastatteluun oman halunsa mukaan. Haastattelut sijoitettiin kuitenkin iltapäivän ulosmenon ajankohtaan. Lapsille päiväkotiympäristö oli tuttu ja turvallinen haastattelupaikka. Lastentarhaopettaja antoi vinkkejä, ketkä sopisivat yhdessä haastateltaviksi. Haastateltavina olivat usein kaverukset, jotka yleensä leikkivät yhdessä. Pienten lasten tueksi opettaja suositteli yhtä vanhempaa lasta.

Nuorimpia lapsia ei saatu paljoa puhumaan omista leikeistään. Lapset eivät osaa kertomuksissaan edetä johdonmukaisesti eivätkä antaa kokonaiskuvausta leikeistään. Esitimme lisäkysymyksiä, jotta lapset pysyivät aiheessa ja kertomuksia tuli riittävästi. Kysymykset vaihtelivat eri haastatteluissa, joten jokainen haastattelu oli erilainen. Lapset ilmoittivat itse milloin haastattelu loppuu, kun eivät keksineet enää kerrottavaa leikeistä.

Pienet lapset eivät ole vielä omaksuneet sosiaalista roolia haastattelutilanteessa, kuten on aikuisten ja vanhempien lasten kohdalla. Jos jokin kiinnostava vie pienen lapsen huomion, hän ei ole enää halukas jatkamaan haastattelua. (Pramling, 1983, 48.)

Lasten haastatteluja rajoittavat heidän kehittymättömät kielelliset kykynsä ja keskittymisongelmat. Suoria haastatteluja voidaan Yarrowin (1967, 564) mukaan käyttää neljä vuotiaasta lähtien. Lasten tutkimisessa vapaalla haastattelulla on monia etuja, kuten joustavuus kysymyksissä ja niiden esittämisjärjestyksessä (Yarrow, 1967, 574).

Vanhemmille kerroimme haastattelujen kestävän noin kymmenen minuuttia, mutta todellisuudessa haastattelut kestivät 15-20 min, jona aikana aiheeseen ehdittiin syventyä. Luotettavuutta lisäsi haastattelujen kesto, koska ajan pidentyessä aiheesta kerrottiin enemmän. Haastattelut lopetimme luontevasti, ettemme yrittäneet väkisin saada lisää tietoa.

Haastattelujen aluksi noudatimme yhdenmukaisuutta kysymyksen asettelussa ja varmistimme aiheessa pysymisen. Koska leikeistä sai kertoa vapaasti ovat kaikkien tarinat tosia ja luotettavia. Jos tutkimus toistettaisiin ja saataisiin ihan erilaiset tarinat, ei se vähentäisi kummankaan tutkimuksen luotettavuutta.

Pyrimme saamaan luottamuksen lasten vanhempiin olemalla rentoja ja rohkaisevia haastattelijoita. Halusimme olla samalla tasolla haastateltavan kanssa ja puhua kuin aikuinen aikuiselle. Luottamus syntyi myös siitä, että haastattelijoina pyrimme eläytyvään kuunteleluun.

Aineiston luotettavuutta lisää monipuoliset ja useat litteroidut otteet haastatteluista tutkimuksen tulkintaosassa. Otteista näkee, että haastateltavat ovat saaneet rauhassa kertoa asiansa loppuun asti. Joissakin kohdin haastattelijan välihuomautukset keskeyttivät haastateltavan ajatuksen tai muuttivat ajatuksen kulkua. Kuitenkin ilmapiirin ja luottamuksen saavuttamiseksi tuli vuorovaikutuksen olla molemminpuolista. Emme usko sen vuoksi menettäneemme sisältöjen rikkaudesta.

Lasten vanhempien haastatteluissa asiassa pysyminen ei tuottanut vaikeuksia. Usein tuli sellainen tilanne, että haastateltava ei keksinyt enää mitään kerrottavaa. Tällöin jouduimme esittämään lisäkysymyksiä tai pyytämään tarkempaa selvitystä jostakin leikeistä. Näin saimme aiheesta syvällisempää tietoa ja haastattelu jatkui.

Erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja näin ottamaan yhtäaikaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen. Kvalitatiivisessa analyysissä tutkijan apuna eivät ole muuta kuin omat tai tutkijakollegan ennakko-oletukset, arkielämän peukalosäännöt ja enemmän tai vähemmän vahva teoreettinen oppineisuus. (Eskola, 1996, 164.)

Alussa erilaisten teemojen löytäminen oli vaikeaa suuresta aineistosta. Useamman lukukerran jälkeen tulkintaprosessi selkiytyi. Tulkintaosan esimerkit ovat esillä kokonaisuudessaan puheessa esiintyvine virheineen kaikkineen. Jokaisesta teemasta on konkreettinen esimerkki. Pyrimme yhdistämään esimerkkien johtopäätöksiä esitettyihin teorioihin. Teemoja ei haettu teoreetikkojen luokittelujen perusteella, vaan aineistosta selvästi nousvien aiheiden perusteella.

9.2 Muita näkökulmia

Tutkimuksen pääajatuksena oli selvittää, mitä lapset kertovat leikeistään ja mitä heidän vanhempansa kertovat lastensa leikeistä. Emme asettaneet ennakko-odotuksia emmekä hypoteeseja vaan olimme valmiit vastaanottamaan millaisen tuloksen tahansa. Tämä raportti on tulos monivaiheisesta tutkimusprosessista, jossa me tutkijoina käsitelimme aineistoa omien käsitysten sekä leikkiteorioiden pohjalta.

Tutkimusaineistosta nousi selvästi muutamia teemoja, jotka muodostivat tulososion rungon. Tarkastelimme leikkien sisältöjä teemoittain: aikuisten toimintojen jäljittely, jännitys ja seikkailu sekä eläinaiheet. Käsitelimme aihetta myös tyttöjen ja poikien kannalta sekä etsimme yhteisten piirteitten lisäksi erikoisuuksia. Vanhemmat kertojina muodostivat oman tarkastelukulman mallikertomuksen muodossa.

Valitsemamme menetelmä vastasi tarkoitustaan. Saimme kiitettävästi aineistoa leikeistä niin vanhempien kuin lastenkin kertomuksista. Meillä haastattelijoina ei ollut kokemuksia vapaan haastattelun menetelmästä. Suhtauduimme haastatteluihin kuten keskusteluun aikuisten välillä. Vapaamuotoinen haastattelu mahdollisti leikistä kertomisen ilman ennako-odotuksia.

Vanhempien haastatteluissa onnistuimme mielestämme luomaan avoimen ilmapiirin. Leikkien luetteloinnin jälkeen aikuiset kertoivat tarkemmin leikistä sekä kuvailivat leikin lisäksi myös lapsiaan. Haastattelujen sisältöjen samankaltaisuus auttoi tekemään mallikertomuksen ja löytämään erikoisuudet. Koimme, että haastatteluilla oli terapeuttinen vaikutus vanhemmille. He saivat kertoa heille läheisestä aiheesta omin sanoin ja heitä kuunneltiin mielenkiinnolla. Haastattelun luottamuksellista ilmapiiriä kuvasi se, että useat vanhemmat kertoivat myös lapseensa liittyvästä ongelmasta. Koimme oman roolimme haastattelijana tärkeänä ja halusimme olla luottamuksen arvoisia.

Tutkimuksen tekemisestä päällimmäisenä jäi mieleen lasten ja vanhempien haastattelutilanteet päiväkodissa. Oli miellyttävää olla hetki päiväkodin maailmassa. Sykähdyttävimpiä olivat vanhempien tunnepitoiset ja avoimet kertomukset omista lapsistaan. Vanhempien kertomuksista huokui selvästi leikin arvostus. Leikeistä tiedettiin paljon ja niistä kerrottiin innostuneesti. Vanhemmat kehuivat omien lastensa leikkitaitoja ja puhuivat positiiviseen sävyyn lapsistaan. Läheisestä aiheesta johtuen he olivat myös aidosti kiinnostuneita tekemästämme tutkimuksesta.

Suunnitelmamme haastatella kaikkia päiväkodin lapsia ei onnistunut. Hiljaisimmat ja nuorimmat lapset jäivät syrjään eivätkä saaneet kerrotuksi leikeistään mitään. Joissakin lasten haastatteluissa oli liian isot ryhmät, jolloin vanhimmat lapset ja vahvimmat persoonat olivat äänessä. Toisenlainen haastattelutilanne ja ympäristö, esimerkiksi leikkihuone, olisi voinut lisätä lasten kertomista. Ennen haastattelua lapset olisivat saaneet leikkiä eri leluilla ja vasta sitten olisi keskusteltu leikistä. Liitettäessä haastattelu leikin yhteyteen kertoisivat nuoremmatkin lapset ehkä enemmän leikistä.

Haastattelut voisi tehdä pihallakin, jossa ympäristö virittäisi lapset kertomaan juuri siellä tapahtuvista leikeistä. Toisaalta olisiko virikkeet johdatelleet liikaa kertomista. Nyt käytämässämme haastattelupaikassa, saunatuvassa, ei ollut leikkivirikkeitä. Lapset kertoivat siis sen, mikä ensimmäisenä tuli mieleen. Haastattelupaikka kuitenkin vaikutti lasten kertomuksiin, kuten oluenjuontileikki-esimerkki osoitti.

Hännikäisen (1995, 186) mukaan erityisen tärkeätä on lasten mukanaolo leikin tutkimusprosessissa. Lasten leikki ei aina ole sitä, miltä se aikuisen silmissä näyttää. Jos olisimme käyttäneet pelkästään observointia, olisi moni leikki saanut erilaisen tulkinnan. Haastattelut antoivat lapsen näkökulman leikin sisällöstä. Leikin ymmärtämiseksi tarvitaan leikkiin osallistumista sekä lasten ja kasvattajien haastatteluja (Hännikäinen, 1995, 56). Ulkopuolinen tutkija tuskin koskaan tavoittaa lapsen leikin sisäistä maailmaa (Hännikäinen, 1992, 136).

Saadun aineiston tulkintojen yhdistäminen ja vertaaminen teorioihin vaati paljon pohdintaa. Teorian löytäminen jostakin nykypäivän lapsen leikistä oli suurpiirteistä. Toisista leikeistä löytyi paljonkin yhtymäkohtia esim. Callois'n leikkiteorian kanssa, mutta joitakin leikkejä ei haluttu laittaa minkään teorian alle. Voiko leikkiä ylipäättään määritellä pelkästään jonkin teorian valossa? Leikin monimuotoisuus rajoittaa leikkien luokittelua teorioiden mukaisesti.

Tulkintaprosessin pitkäaikaisuutta ja monivaiheisuutta ei osattu etukäteen arvioida. Useamman aineistoon syventymiskerran jälkeen hahmottui tulos- ja tulkintaosan rakentuminen. Tällaisen aineiston tulkinta oli vaikeaa ja työlästä, koska tulokset eivät olleet heti poimittavissa. Aiheen käsittelyn rajaaminen helpotti lopullista kirjoittamista.

Olivatko tässä esille tulleet teemat leikkien sisällöistä oikeita? Tutkimuksen tulos on meidän tulkinta lasten haastatteluista, jotka ovat sen hetken todellisuutta. Mahdollisesti lapset olisivat maininneet samoista asioista seuraavanakin päivänä, mutta tulos olisi voinut olla myös aivan erilainen. Leikki on muuttuva ja arvaamaton prosessi (Callois, 1961). Samalla tavalla laadullinen tutkimus muuttuu prosessin aikana eikä etene pelkistettyjen kaavojen mukaan. Samasta aineistosta voisi saada monta eri tulkintaa. Esille tulleet leikkien teemat sisältyvät aineistoon eli ovat oikeita.

Lasten, varsinkin tyttöjen kiinnostus eläinleikkeihin ja eläinhahmoihin oli mielestämme yllättävän runsasta. Ehkä lapset haluavat leikkiä eläinleikkejä, koska heillä ei ole oikeaa lemmikkiä. Leikkieläintä pidetään elävänä olentona ja samanarvoisena kuin ihminen. Nukkeleikkien elementtejä kuten hoivaus ja roolit, esiintyi lasten eläinleikeissä. Varsinaisia nukkeleikkejä lapset eivät maininneet ollenkaan, ja jotkut vanhemmat olivat huolissaan siitä, etteivät lapset leiki nukkeilla. Eläinaiheiset leikit kenties ovat nykyajan nukkeleikkejä.

Ennen tutkimuksen toteuttamista meitä kiinnosti, olisiko nykylasten leikit meille tuttuja. Mainituista leikeistä suurin osa oli tuttuja kuten afrikan tähti, kirkkis, keinupallo, vakoilu ja sokko (liite 3 ja 4). Tuntemattomat leikit liittyivät tämän ajan ilmiöihin kuten tietokonepeleihin, videoihin ja elokuviin.

Johdannossa mietimme voisiko leikkien tunnelman kokea uudelleen. Teemoista jännitys ja seikkailu tuntuivat tutuimmilta mieltien omia lapsuuden leikkejä. Lapsena leikin jännittävää tunnelmaa olemme kokeneet pihaleikeissä ja metsässä tapahtuvissa seikkailuleikeissä. Aikuisten toimintojen jäljittelyä emme mekään tiedosta omasta lapsuudestamme, kuten ei tämän tutkimuksen lapsetkaan. Tämä teema on aikuisten keksimä tulkinta lasten leikeistä. Lapsille leikki on niin totta, ettei sitä analysoida vaan leikitään valitussa roolissa.

Yhteisten pihaleikkien asema lasten leikeissä kiinnosti meitä, mutta aihe ei tullut hallitsevasti esiin aineistosta. Haastateltavat lapset olivat niin nuoria, etteivät he kertoneet leikkivänsä vielä sääntöleikkejä. Havaitsimme pihayhteisön kouluikäisten lasten ottavan nuorempia lapsia mukaan yhteisiin sääntöleikkeihin ja opettavan heille leikin kulkua.

Sisällä tapahtuvat leikit eivät ole syrjäyttäneet pihaa hyvänä leikkipaikkana. Pihalla leikitään paljon erilaisia leikkejä, mikä ilmeni sekä lasten että aikuisten haastatteluista. Piha koettiin vapaana suurena tilana, jossa oli mahdollisuus leikkiä monia leikkejä. Piha oli lapsille mieluisen leikkipaikka.

Jatkossa olisi mielenkiintoista haastatella molempia vanhempia erikseen ja verrata haastatteluja keskenään suhteessa lapseen ja leikkiin. Leikin tutkimisessa voisi yhdistää haastattelun ja havainnoinnin, jolloin ne vahvistaisivat toisiaan. Jatkossa haluaisimme päästä tutkimaan saman asuinyhteisön pihapiirin lasten leikkejä täydennettynä vanhempien haastatteluilla sekä muiden pihapiirissä vaikuttavien ihmisten haastatteluilla. Tällöin huomioitaisiin paremmin kaikenikäiset lapset sekä piha leikin fyysisenä ja sosiaalisena tilana.

LÄHTEET

- Aapeli, 1963. Pikku Pietarin piha. Porvoo: WSOY.
- Askola- Vehviläinen, S. 1989. Saako leikki sijansa. Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitos. Loimaa.
- Caillois, R. 1961. Man, play, and games. New York, Free Press of Glencoe cop.
- Christensen, N. & Launer, I. 1985. Leikki ja varhaiskasvatus. Kansankulttuuri Oy. Berlin, DDR.
- Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Toinen painos. Jyväskylä: Gummerrus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi, Lapin yliopistopaino.
- Groos, K. 1899. Spiele der Menchen. Jena: Fischer.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva. WSOY.
- Helanko, R. 1980. Ihminen leikkii. Turku, Partiomuseo. Turun Yliopisto.
- Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Tampere: Tammerpaino oy.
- Helenius, A. 1982. Roolileikki ja lasten suhteet. Jyväskylän Yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja.
- Huizinga, J. 1967. Leikkivä ihminen. Toinen painos. Porvoo: WSOY.
- Hännikäinen, M, 1995a. Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 115. Jyväskylä University Printing House and Sisäsuomi Oy.
- Hännikäinen, M, 1995b. Roolileikkiin siirtyminen leikin kehitysvaiheena. Kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulma. Jyväskylän Yliopiston kasvatustieteiden laitoksen julkaisuja 4.
- Hännikäinen, M, 1992. Roolileikkiin siirtyminen leikin kehitysvaiheena. Piagetilainen näkökulma. Jyväskylän Yliopiston kasvatustieteiden laitoksen julkaisuja 2. Jyväskylä kirjapainokari.
- Millar, S. 1970. Lekens psykologi. Halmstad. Hallandspostens boktryckeri ab.
- Norlamo, T. 1989. Lasten leikkitoiminta. Helsinki. Valtion painatuskeskus. Sosiaalihuollin opasvihko 2:1988.

- Nummenmaa, A. 1980. Lapsen kehitys ja kasvat. Keuruu: Otava.
- Paavola, A. 1985. Lapsen leikit ja asuinympäristö. Helsinki. Valtion painatuskeskus. Asuntohallituksen teknillisen osaston opasjulkaisu 7:1985.
- Pramling, I. 1983. The child's conception of learning. Göteborg acta universitatis Gothoburgensis. Göteborg.
- Salminen, H. 1988. Leikin välineet. Sosiaalhallituksen julkaisuja 5. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Setälä, M. 1982. Lapsen leikin kehitys. Teoksessa: Nummenmaa, R. (toim.) Lapsen kehitystapahtuma ja sen ymmärtäminen. Tampere. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen oppimateriaaleja.
- Syrjälä, L. & Ahonen, S. & Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino West-Point Oy, Rauma.
- Virtanen, L. 1972a. Antti pantti pakana: Kouluikäisten nykyperinne. Porvoo: WSOY
- Virtanen, L. 1972b. Tytöt, pojat ja tykkääminen. Porvoo: WSOY
- Virtanen, L. 1981. Loppuvatko leikit? Teoksessa: Laaksonen, P. (toim.) Pelit ja leikit. Jyväskylä. Gummerus. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Yarrow, L.J. 1967. Interviewing children In P. Mussen (Ed.), Handbook of research methods in child development (pp. 561-602). New York. John Wiley & Sons.

LIITE 1 Esimerkki lasten haastattelusta

T = tyttö 5v ja J = tyttö 7v 13.5.1996

- kenen kans leikitte ja semmos kaikkia mitä tulee mieleen mistäs te leikitte yhdessä tuolla ja yksin ja pihalla ja sisällä ja ihan mitä vaan ihan vaan rohkeesti saa alkaa kertoo ensimmäisenä mitä tulee mieleen

- ooksä tiiäksä tytti mikä tää on

T: kamera

- ei tää oo kamera ku tää on sellane semmonen nauha täällo kasetti sisällä ja sitte meiän ääni tulee tänne ja sit me voiaan kuunnella sen jälkeen säki voit kuunnella omaa ääntä et miltä se kuullostaa

T: mun ääni kuullostaa aiva hirveeltä

- eikä kuullosta jokaisella on iha oma ääni ... mitä te leikitte tuolla mitä sä kotona leikit

T: ni mä leikin yhen saanan kaa

- mitä te saanan kaa leikitte

T: me leikitää eläimillä tai sit mä leikin yhen marjaanan kaa

- ymm... mitä kaikkee te leikitte sitte niillä eläimillä ja muuteki

T: me leikitään semmosia leikitään usein ulkona ja joskus me leikitään partsillakija

- parvekkeell

T: nii

- mitä te siellä leikitte

T: siellä me leikitään mehmoletuilla

- nonii ...yhm ...tuleeks sulla muuta mieleen mitä muita leikkejä

T: mm ja sit jennin kaa me leikitään komentokoosaa

- mitä

T: komentokoosaa

- komentokosaa .. mitä se on

T: se on semmosta että on tyt yks tyttö ja sitte muut on palvelijoita ja se tyttö komentaa niitä ja yhes kohassa se muuttuu kiltiks sitme voidaan leikkii semmost et poika komentaa tyttöjä

- yh mitä se sitte käskee kaikkee tehä se tyttö

T: no se voi käskee et tuokaa ruokaa sänkyyn tai sit voi käskee et mennään elokuviin tai sit se voi käskee että vaiket tehdään lauluretkelle

- ja sitte kaikki tekee niiku se käskee

T: nii ...

- sehä on jännä leikki komentokoosaa miks sillon semmonen nimi onks se niinku komentokoosaaheheh

T: nii-i sillon semmonen nimi

- iha hyvä nimi ...mitäs leikitteks te tota sitte aina pihalla vai kotona vai

T: me voidaan leikki meillä tai sitte me leikitään jennillä tai päiväkodissa tai sit me leikitään ulkona

- eli jokapaikas voi leikkii komentokoosaa

T: hätsii hätshuu

- mitä te leikitte täällä päiväkodin pihassa

T: no me leikitään semmosia leijoninia niiku me nytkin leikitään

- leijonia olik teil siks ne hännät

T: joo

- mitä ne leijonat tekee

T: no ne menee retkelle ja mää ajan pyörällä ku mä oon äiti sit jenni ja kirke ja saara on lapsia

- että kuon pyörällä ajaa ni sillon on äiti

LIITE 2 Esimerkki vanhempien haastattelusta

7-vuotiaan tytön ja 4-vuotiaan pojan isä 15.5.1996 klo 16.15

- no kuule ihan sillee vapaamuotoisesti voisit kertoa että mitä jenni ja juuso leikkii kotona
- * helpompi kertoo mitä ei leiki
- kyllä se siitä ku vaa alkaa miettii
- * mitä leikkii mitä leikkii mä nyt rupeen kelaamaan ku ne herää aamulla... öö siis mitähän se nyt sillai siis tarkoitatko nyt niin kauheesti kato juuson kansha oli sitä että (- sihä voit kertoa mitä juuso) juusohan nyt oli siillai totani juusohan nyt oli pikkuse sillo varsiki pienempänä ni sehännyt oli pikkuse sillain että niinkun sillain et niinku muiden lasten kanssa leikkiminen ei ollu nii hirveen aktiivista mut kyllähän ne nytte seon kai lasten leikkimistä kiusaavat toisiaan et emmä nyt ei sillä nyt mä voi kauheen vaikee nyt nimetä et onko ne nyt piilosta vai hippasta vai mut se on semmosta ihan mitä sille lapselle nyt päähän päähän pälkähtää
- leikkiikö ne keskenään
- * leikkii joo joo kyllä ne hyvin paljon leikkii keskenään ettua meillä nyt varsikin ku meillä on se naapurin tyttö aina et tutaniini se on niinku kolmaslapsi meiltä
- et teilon sit niinku kolme siinä
- * nii nii että ku me mennään nyt kotiin ja mä saan ulko-oven kiinni ni sillo soi ovikello kato se on koulussa ja se on yksin kotona se näkee et meidän auto tulee ni se tulee meille suoraa
- joo joo et se on melkein niinku sääntö
- * nii joo se on poikkeus jos ei tapahu näin ni sit on vähä ihmeissään et mikäs nyt et näin päin enemmän emmää tiädä kauheen vaikee mun on sanoo mitä leikkii leegoilla
- nii ihan tämmösiä just mitä tulee vaan mieleen
- * vähän no jenni on nii kauhee piirtää jenni jenni askartelee kokoajan se on jatkuvaa että jos ei set tee sitä ni sit se on juuson kans jotain keksivät jotain junaa tai mitä millonkin liukumäkeä rakentavat tai jotain tämmösiä rappusia tullan patjan kanssa alas tämmösiä ja semmosta kähnäämistä kähnäämistä että tönitään toista ja painitaan ja ... se on ... emmää taas jos sitä jenniä ja sitä naapurin tyttöä vertaa ni niillähan nyt on näitä kiiltokuva-juttuja ja ...piirtää ja askartelee hirveesti ja niinkään kauheesti nukeilla kyllä että enemmän on joku poni tai koira
- aha niinku eläimiä
- * nii eläimiä enempä et nuket eioo koskaan ollu in niiko juusolle taas nyt tietysti on autot ja pyssyt
- just joo
- * nää on sitte semmosia mitä mielellään ja ropotti se on tullu taas ihan se on kyllä suoraan televisiosta se ropotti tullu kyllä että ettuta niniin mutta mutta mitäs mä vielä osaisin seli no nyt tietysti taas ku kevät tulee ja lumet sulaa ni ulkona ol ollaan tietysti talvelakin mut nyt ollan vielä enemmän ulkona sitte että että pyörällä ajoo ja hiekkalaatikko nyt on tietysti edelleenkin semmonen mukava paikka ja ...mikskä niitä saippuakuplia se on semmonen in mutta mäe nii kauheesti tykkää siitä (naurua) että keinuminen ja kaikki tämmöset... mitähän siellä vielä ois
- ihan mitä vaan jotain mitä tulee mieleen että vaik tarkemmin kertoo että mitä se nyt vois olla se

* ku ei ne pelaa oikeen ne ei pelaa vielä juuso kummiski sen verran pieni se ei pelaa oikeen seeise jaksa keskittyy se saattaa alottaa jonku pelin mutta se ei kestä se kestää nii vähä aikaa se jenni viitti alottaakkaan kuse on on huomannu ettei se tuu lopp se ei kerkee kumminkaan ku alottaa ne se juuso jo kyllästyy et ei tätä jaksa ja et kyl se niinku juuso juuso ja jenni ku keskenään leikkii ni se on enemmän jotain ... semmosta mitenhän mä sen nyt osaisin sen taitavasti sanoa ne vaan esimerkiks jotain eläimiä matkii ja menee ja haukkuu kontaavat pitkin lattioita ja nimittelevät toisiaan ja sää oot se ja hyvin tämmöstä ekstemporee hommaa et ei siitä saa niinku et emmää pysy mukana yhtään mitä ne välillä tekee että mitä ne on ett tota ni

- et siin on mielikuvitusmukana

* nii et seon nii semmosta nii lentävää et ei niinku selkeesti mitään että että niinku puhtaasti jos ajattelee jennii ja juusoo sit sen tarun kanssa tieysti ku taru on tosiaan vanhempi jenni sen kanssa nyt tulee sit semmosta voi olla et ne rupee leikkiin nyt ihan että nyt leikkitään kauppasta tai tämmöstä selkeempää että onkii niinku paljon selkeempää ku juuson kanssa että kyl se jenni jos se yksistään on ni sejoko tottani piirtää tai askartelee

- joo no mitä se piirtää tai mitä se askartelee

* öö no se nyt piirtää piirtää se nyt piirtää ihan nyt mitä millonkii koiria eläimiä se tykkää piirtää kauheesti ja kyl se ihmisiä ja tämmösiä kaikkee sit se tykkää leikata saksilla kaikkee ja teippiä ja narua käyttää ja et se o minun mua rupee jo vähä tökkii suurinpiirtein (nauria) että

- onkse kestäny jo niin kauan vai miten

* on ja se hirvee sotku minkä se saa aikaseks sitä silppua ja narunpätkaa ja kaikkee maalarinteippiä että aiva uskomatonta et musta tuntuu että se on aivan mahotonta että

- no mitetotani oottekste niiku vanhemmat sillee mukana siinä leikissä vai

* no en mä ainakin emmää enää jaksa (- ei jaksa seon aiaka rankkaa) emmää kyllä mää on se kyllä mulla menee energia siihe että mä oon töissä ja sitte teen ne kaikki kato me ollaan kolmevuorotyössä mumn vaimo vileä ni nini kyllä mulla menee panokset siihen et mä siivoon emmä enää mä en taho jaksaa enää leikkiä että että kyl se täytyy myöntää että kyllä se siinä mielessä että eikä jenni sillai kyllä kaipaakaan ei jenni juuso enemmänkin ehkä on semmonen että se kaipaa sen kanssa nyt tulee tehtyäki ja ei niiku jenni ei enää sustu lähtee välttämättä kauppaa ja tämmöseen mukaan olenkaan et sej ää enmmmin kotiin jos sillai on joku kiva askartelu on keske ei se lähe mukaa ollenkaa ja juuso lähtee aina mukaaan kyl että (- et se on mukanan) nii ettuotani... emäntä nyt kyllä on niien kanssa senverran on aktiivisempi ku minä kyllä mää sen tiian että

- mitäs sun vaimo niinku leikki lasten kanssa onks niillä jotain sellasta

* ehkä se on enemmän kummiski sitte että luetaan luetaan niille sitte että tuo mulla taas kyllä et me joka ilta luetaan satu tai minä kerron sadun (-aha) omasta päästä (- katohan joo) joo se on mun pravuurinumero mut nyt ne ei kumä vaan kerron liian hyviä näköjään ni ne ei sustu kuunteleen satuja ni ne sanoo et isi tulee kertomaan pikkupussusta (-nii) joo joo kaikkee riesaa sitä pitää itelle ottaaki

- nii sekin vielä

* nii (nauria)... ihan ne on taas tietysti taas mun mukana sit sillai juuso ja tämmöstä jos pihalla tehään jotain ihan normaalia puutarhatöitä että siellä mukan on tietysti sitte et

- sehän on sitä lapsen toimintaa

* kyllä ne keksii

- vaikkei se kokoajan ois leikkiä mutta kuitenkin se lapsi ehkä tekee siitä leikin

* niin nii ne tekee ei siin oo mitään ne kyll tekee sen äkkiä muutta siks ...muuttaa siks
- tulisko vileä mielee jotakin ihan leikistä jos vielä kapsahtaa joku ajatus no vaik semmonen että onks mite niiku onkse niiku se leikki ni minkäläistä seon onks se semmosta vilkasta vaionks se rauhallista vai vaihteleeks se vai

* no kyllä se emmän menee sinne riehakkan puolelle ja jotekin mä koen et ne minulta hakeekin vielä enemmän sitä et mää et mää viskin ja nostan ja heitän ja semmosta niikun vähän kovempiotteista touhua että ne niinku tukee vaikka jennikin on tyttö ni silti se tulee et jos me juuson kans varsinki ruvetaan ni se tulee siihen minä kanssa et totani jotain volttia heitetään tai jotain tämmösiä nii kyllä niinku sillai kaipaa sitä että sillai hakevat että kyllä se yllensä ja kyllä se sitä ainakin nyt ehkä jennillä rupee pikkuhiljaa muutun se leikit vähän sieltä nyt rupee enemmän tätä rauhallista rauhallisuutta nii mut kyl se on tähän mennessä mitä enemmän vauhtia ääntä meteliä ja sotkua niin sen parempi leikki se on ollu että et syttärinki jos ei oo mitää ollu tämmöstä ni oli mälsät et eisiellä muutku juotiin kahvia tai limpsaa juotiin ja syötiin et ei siellä leikitty mitään ni ei ne oo kivoja et kyllä sillai vauhtia haetaan...

jottaikii

- tuli kuule hyvä

* hyvä selvä nyt saa jatkaa matkaa

- nyt saa jatkaa matkaa ota penskat mukaa ja

LIITE 3 Lasten mainitsemat leikit

afrikantähti	piirtäminen
alias	pikkaraisilla
apinaleikki	pokahontas
autoleikki	polttopallo
barbileikit	pusuhippa
eksyneet lapset	pyssyleikki
eläimillä leikki	pyöräily
haastattelu	pääsiäismunien maalaaminen
hippa	ralliautoleikki
hyppis	ruutuhyppy
ilmapalloleikkejä	rönttönen
jalkapallo	salaisuus
kakkujen teko	sisäleikkejä
keinuminen	sokko
keinupallo	sotaleikki
kirkkis	synttäreikkejä
koiran ja leijonan vetäminen	taikalamppu
koiran opettaminen	talonmies
koiranpentu ja kissanpentu	tassusarja
komentokoosa	television katsominen
koripallo	tempurata
kotileikki	tietokonepelit
kuperkeikkoja vedessä	uunokorttipeli
lapsileikki	vakoilu
laulaminen	vanneleikki
leijonaleikki	veega
lettujen paisto	videoitten katsominen
maalaaminen	viestileikkejä
maata	
merirosvoleikkejä	
muuttuva labyrintti	
naimisiinmeno	
nyrkkeily	
oluen juonti	
palikoilla leikki	
palloleikki	
pehmolelut	
peili	
pesäpallo	
petangue	

LIITE 4 Lasten vanhempien mainitsemat leikit

aikuisten vaatteilla leikkiminen	leegoleikit	rallatus
antilooppi-tiikeri	liukumäki	retkeily
asetelmat	luistelu	risupartapeli
askartelu	lumikki ja seitsemän kääpiötä	robottileikki
barbit	majja mehiläinen	roolileikit
batman-teräsmies	majan tekeminen	ruuanteko
duplot	matkimisleikit	ruutuhyppely
eläinten matkiminen	matkustusleikit	sadun kuuntelu
eriväristen liemien tekeminen	meikkaus	saippuakuplat
esittäminen	mielikuvitusleikit	sairaalaleikki
fortuna	muistipeli	savesta muotoilu
hiekkalaatikkoleikit	musiikin kuuntelu	silitysleikki
hiihto	mäkihyppyjuttu	supermaario
hippa	nukkeleikit	sähly
hoivausleikki	nyhrääminen	takaa-ajo
jalkapallo	painiminen	tavaroitten kuljettelu
jumppa	palapelit	television katselu
junaleikki	palikoilla rakentelu	telmiminen
juoksentelu	peili	tiskikoneen täyttö
juoksuleikit	pelimiesleikki	uiminen
jätkänshakki	perinneleikki	ukkeleilla leikkiminen
jääkiekko	peter pan	uuno
kahvinkeittoleikit	peuhaleikit	vakoilu
karhunpaini	peuhaus	vesileikki
kassileikki	piiloleikki	vesiväreillä maalaaminen
kauppaleikki	piilotusleikki	videopelit
keinuminen	piirtäminen	videot
keinupallo	pikkuautot	väri
keinusta hyppiminen	pikkueläimet	värittäminen
kiiltokuvat	pikkueläinten roikotus	
kiipeily	narulla parvekkeella	
kirjahyllyssä kiipeily	pikkulegot	
kirjat	playmобilet	
kirkkis	poliisi ja rosvo	
koripallo	polttopallo	
kotileikki	prinsessaleikit	
kottikärryjen työntely	prätikähiiret	
kännääminen	pussausleikki	
lakanalennokki	puutarhatyöt	
lapiointi	pyssyleikit	
laulaminen	pyöräily	
laululeikit	pöydän kattaminen	
	rakentelu	

LIITE 5 Tiedote vanhemmille haastattelusta

Hyvät vanhemmat!

Olemme liikunnanopiskelijoita Jyväskylän yliopistosta. Opinnäytetyötä varten teemme tutkimusta lasten leikeistä. Meitä kiinnostaa, mitä lapset kertovat leikeistään ja mitä erilaisia leikkejä he leikkivät.

Tarkoituksemme on haastatella sekä lapsia että vanhempia. Lapsia haastatamme päiväkodissa hoitoaikana. Haastattelisimme mielellämme teitä esim. lasta hakiessanne. Haastattelu kestää noin 10 min.

Ystävällisin terveisin

Riitta Sairanen

Sorja Väyrynen